

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Va-yikra

Premsla, Yitshak Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

יח

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10127

שמיני יא

תרגום אשכנזי פה

יא א וידבר יהוה אל משה
ואל אהרן לאמר אלהים
נ דברו אל בני ישראל לאמר
זאת

יא (א) דער עוויגע שפראך
צו משה אונד אהרן,
שפראך נעמליך צו איהנען:
(ב) רעדעט צו דען קינדערן
ישראל'ן וויא פאלגט:
דיזע

תרגום אונקלוס

רש"י

יא (א) ומליל יי עם משה ולא אהרן
למימר להזון: (ב) מלילו
עם בני ישראל למימר דא

יא (א) אל משה ואל אהרן. למשה אמר
שיאמר לאהרן: לאמר אליהם.
אמר שיאמר לא לעזר ולאימתא. או אינו אלא
לומר לישראל כשהוא אומר דברו אל בני
ישראל הכי דבור אמר לישראל הא מה הכי
מקיים לאמר איהם לבניו לאעזר ולאימתא: (ב) דברו אל בני ישראל. את כולם השווה
להיות שלוקים בדבור זה לפי שהשווה בדמימה וקבלו עליהם גזירת המקום מאהבה: זאת
הסיה

באור

עתה הבין ברוח קדשו שהדין עם אהרן שעל כן לא צוהו השם שיצוה לאהרן לאכול בשר החטאת
במקום הקדש: ויטב בעיניו, מעשה אהרן ששרף החטאת מישרת לב, ושהיה שפל בעיניו
ולא האמין בעצמו שיכפר יום זה באכילת בשר על עון העדה:
יא (א) אל משה ואל אהרן, למשה שיאמר לאהרן, כמו שנאמר בראש הסדר, ונתיחד
אהרן בדבור זה בעבור שבו הזוהרו על הטומאות בעבור קדש ומקדש, ועליו מוטל
להשיג להגדיל בין הקדש ובין החול בין הטמא ובין הטהור: לאמר אלהים, למשה ולאהרן,
ומזה יש להוכיח על כל לאמר הכתוב בידבר ה' אל משה, כי פרושו לאמר למשה, הרשעים
ז"ל, ואם האמת כן כמו שפרשנו בראש הסדר, אין מזה הוכחה גמורה, כי רבותינו ז"ל פי'
לאמר אליהם לא לעזר ואימתא, ודבריהם נראין, כמו שנהזכר משה לבדו לא נאמר לאמר
אליו, כן לא יתכן בהזכרת משה ואהרן לכתוב אליהם, ומאותו הטעם שנתחד אהרן בדבור
נתיחדו בו בניו, שהן הבהמים המגדולים בין קדש לחול ובין טמא לטהור: (ב) דברו אל
ב"י, משה ואהרן ובניו למדו תורה לישראל, כמו שאמרו ז"ל כינד סדר משנה: ואת החיה,
מלת חיה כוללת כל המינים, מאדם ועד בהמה ועד עוף ורמש, הכל נפש חיה, שכל המינין
יש נפש חיה, וראי' תוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש וחיתו ארץ למינה (בראשית א' ד')
הראשון כלל ובהמה ורמש וחיתו ארץ פרט, וכן כאן זאת חיה, זאת נפש חיה אשר תאכלו
מכל מיני הבע"ח שיש בהן נפש חיה: מכל הבהמה, בכלל נפש חיה כל הבע"ח, וגם האדם
שגם בו נאמר ויהי האדם לנפש חיה, ולכן כשידבר על חיות המדבר הרעות, יסמך עליהן
בניו ויאמרו חיה רעה, כמו חיה רעה אכלתהו (בראשית ל"ג ל"ג), או חיות השדה, כמו
והשלחתי בכס את חיות השדה (פרשה ד' כ"ב), או חיות ארץ, כמו וחיתו ארץ למינה (בראשית
א' ד'), או חיות יער, כמו כל חיות ביער איתו (ישעי' נ"ו ט'), ויקראו בן בייחוד הכריו'
הקשות הטורפות בעבור כחם ותוקפם, והבייתיים נקראים בשם בהמה, ודע כי בהמה
כוללת ג"כ המינים כולם הכולכים על הארץ וזלת האדם, כמו אדם ובהמה מושיע ה'
(תהלים ל"ו ז'), שכולל חיות בייתיות ומדבריות, וכן לעוף השמים ולבהמת השדה (שמי"א א'
י"ז מ"ד), ומזה שנאמר תבין כי עתה שנאמר מכל הבהמה, ידענו שאין האדם בכלל ענין
הפרשה, ואין בראשיתו איסור דבריהם, וכמו שקורו ראב"ד ורמב"ן ז"ל, כי מכל הבהמה
בא ללמד על זאת חיה שאין האדם בכלל, ולא היה צריך לומר רק זה אשר תאכלו מכל
הבהמה וגו', והוסיף זאת חיה, אחיזב לפי הפשט שמונה גס על החיות שהאכלו צריך שיהי'
חיה ויחטא בהלכתו, לא עתה מאליה, וכן ממעט טרפה, כי מלת חיה גם על הכריות שלא

תרגום אשכנזי

שמיני יא

זאת החיה אשר תאכלו מכל
בהמה אשר על הארץ: גבל

דיועו איזט דאז טהיר, וועלכו
איהר אונטער דען פיערע
פייסגען טהירען אויף דער
ערדע, עסען דירפט: (ג) וואז
אונטער

מפרסת

רש"י

תרגום אונקלוס

דא חיתא די תכלון מכל בעירא די
על ארעא. (ג) כל דסדיקא

החיה. לשון חיים לפי ישראל דבוקי במקום
וראויין להיות חיים לפיכך הנדלים מן
הטומאה וגזר עליהם מכות ולאומות ע"א לא
אשר כלום משל לרופא שכנס לבקר את

החולה כו' כדאיתא במדרש ר' תנחומא: זאת החיה מלמד שהיה משה איש
אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו: את זה תאכלו וגו'. אף בשרכי המים אחז מכל
מין ומין והראה להם. וכן בעוף את אלה תשקנו מן העוף. וכן בשרצים חיה לכם הטמא:
זאת

באור

יהי' בה מחלה שתמות ממנה, גם רבותינו ז"ל למדו מן הכתובים שחיה בכלל בהמה ובהמה
בכלל חיה, ובהיות מלת בהמה כוללת כל הבע"ח זולתי האדם למדנו שכלן שהן בלי סימני
טהרה הן טורפות הן ביותיות בכלל האיסור הן, ומלבד הלחון המפורשים בהן עובר גם
בעשה: על הארץ, לפי שכדוגמת הבע"ח הטורדין שזאבן יש בים, אל תחשוב שגם הם
מותרין לאכול, אמר על הארץ, אבל אותן שבים כלם אסורין, זולתי דגים שהן בעלי סנפיר
וקשקת, וכן הוא בת"כ יכול אף חי' ובהמת הים, ת"ל על הארץ. להוציא את שנים: (ג) כל
מפרסת פרסה, מפרסת כתרגומו סדיקא, פרסה פלאנטי בלע"ז (בל"א פוסאזאלי)
ואוסעת שסע שמובלת מלמעלה ומלמטה בשני צפרכים, כתרגומו ווטלפא טילפין, שיש
שפרסותיו סדיקות מלמעלה, ואין אוסעת ומובלת לגמרי ושמלמטה מסוברות, כן פרס"ז ל'
ולפרושו אין פתרון מפרסת כפתרון פרסה, כי מפרסת ל' בקיעה כמו בתרגום פריסית מלכותך
(דניאל ה' ד"ח), ופרסה היא כף הרגל בלע"ז פלנטי"א, ואם נאמר לדעת רבינו ז"ל לפי שכל
כף רגל יש בו אצבעות חלוקות, נקרא פרסה, מטעם זה גם כף היד תקרא כן, ועוד
האצבעות שסועות ומובלות לגמרי, אבל רש"ש ז"ל פי' מפרסת פרסה כפרון אחד כעין
מכעל, ולא צפרכים בכל אצבע כארבעת ושפן, ואוסעת שסע מובדלת הפרסה לשנים, ולא
פרסה אחת שלמה כסוס וחמור, ופרושו מקורו מאד, ולפי זה פתרון הכתוב כן הוא כל
בהמה שנתולדתה מפרסת פרסה, שיש ברגלה כפרון כדמות מנעל המכסה את הרגל, וכן
בתולדתה אוסעת שסע שנראה כשתי פרסות, טהורה לאכילה, ואומר אני שהרגל בעלת
הכפרון כעין מנעל הוא הנקרא בלה"ק פרסה, לפי שמכסה את הרגל, מלשון ופרשו השמלה
(דברים כ"ב י"ז), ופרשו בגד כליל תכלת (במדבר ד' ו'), וכן כל לשון פריסה בש"י או
בסמ"ך כולם מענין זה הם, כי הש"י והסמ"ך ענין אחד להם, כמו הל"א פרס לרעב לחמך
(ישעי' כ"ח ז'), שיפרוס שלחנו לפני העמי הרעב, וכן עוללים שאלו לחם פורש אין להם
(איכה ד' ד'), אבל רד"ק ז"ל בשרש פרש אמר אעפ"י שכתבו בש"י ענינם ענין קתיכה ודומה
לו בדברי רז"ל הנותן פרוסה לעמי, וכן בא הלשון בפריסת הידים והגוף באצל מרוב הנער
כמו תטיפח תפרש כפיה (ירמיה י"ד ל"א), פרשה ציון בידיה (איכה א' י"ז), והן כתובים
בש"י, וכתב בסמ"ך ולא יפרושו להם על אבל (ירמיה י"ו ז'), ואין כן דעתי אלא כלם לשון
ופרשו השמלה, ויפרוש כפיו השמימה (ד"ה ב' ו' ז'), פרשי כנפיים (שמות ל"ז ע'), וכן תפרש
כפיה, פרשה ציון בידיה, כי דרך השקיע בנער פירש כפיו למעלה מראשו וכוהם וכוועק,
וכן ולא יפרשו להם על אבל, על פריסת שמלה על השלחן לאכול, כמו פרס לרעב לחמך,
והנה בלה"ק כולם ענין אחד: אבל פרוסה ופרס שבלשון רז"ל תרגם הוא כמו פריסת
מלכותך

מִפְּרִסְתָּ פְּרָסָה וְשִׁמְעַת שְׁמַע
פְּרָסָת מַעֲלָת גְּרָה בְּבִהְמָה
אֲתָה תֹאכְלוּ: י אֲךְ אֶת־זֶה

אונטער פֿיערפֿסיגן טהי-
רען געט היילטע קלויען
האט, וואָפֿאָן נעמליך דיא
קלויען גאַנץ דורכגעשפּאַלטן
זינד, אונד ווידערקויענד
איזט, דאָ דירפֿט איהר

לא

עסען: (מעלה, דאָ ווידער הערויף ברינגט: גרה, דאָ געקויאטע): (ד) פֿאַלגנדע

זאָללט

רש"י

תרגום אונקלוס

דְּסְדִיקָא פְּרָסָתָא וּמְטַלְפָא טְלַפִּין
פְּרָסָתָא מַסְקָא פִּישְׂרָא בְּבַעֲרָא יְתָה
תִּיכְלוּן: (ד) בְּרַם יְתִינְ לָא

זאת החיה מכל הבהמה. מלמד שהבהמה
בכלל חיה: (ג) מפרסת - כתרגומו סדויקא:
פרסה - פלא "נטה בלע" (בל"א פוס זאלע):
ואוסעת שסע - שמוכדת מלמעלה ומלמטה
בשתי כפורטין כתרגומו ומטלפין טלפין שיש
שפרקותיו סדוקות מלמעלה ואינן סגועות
ומוכדות לגמרי שולמטה מחוברות: מעלת גרה - מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת
אותו לתוך פיה לכתשו ולטקנו הדק: גרה - כך שמו ויתכן לתמו מגזרת (שמואל ב' י"ז)
מיס הנגרים שהוא - נגרר אחר הפה ותרגומו פשרא שעל ידי הגרה האוכל נפטר ומחוס:
בבהמה - תיבה יתירה היא לדרשה להתיר את השליל הנמצא במעי אמו: אותה תאכלו -
ולא

באור

מלכותך שצם' לניאל, וכן ופרשו כאשר בסיר (מיכה ג' ג'), אינו לשון פרוסות אלא יאמר
שעורכים עור עמי ושארם, כמו שיעשו עם הדבר אשר בסיר, ועם הבשר אשר בקלחת
והנה לפרושנו לא יתכן לומר על כף הרגל פרסה, אלא באותן שיש עליהן כפורן כעין מעבל
המכה עליו, כמו רגל השור והחמיר והסוס והמוקה, אבל כף רגל של שאר הבע"ח שיש
להן אצבעות ועל כל אצבע כפורן אינו נקרא פרסה במקרא, ולא נכתב עליהן בשום מקום,
אבל כתוב פרסות סוסין (ישעיה ה' כ"ח), שעטת פרסות אביריו מרעש לרכבו (ירמיה מ"ז
ג'), שהן הסוסים והרכב, ופרסות בהמה לא תדלחם (יחזקאל ל"ב י"ג), שהן המוקנה
והחמור והסוס הארובים לאכזי המדינה, לא תשאר פרסה (שמות י"ד ז'), כאמר על
מוקנה שזבחו מהן לה', ועוד אפרש לפנינו בעז"ה. [א"ה בתרגומו הלכתי בשטת המפרשים
הקדמונים, אבל דברי הרב המבאר נראין לי יותר וע"פ דרכו כך ראוי לתרגם (וואש
הופכאגעל אונד געשפאלטגע קלויען האט, זא דאס טווייל הופכאגל דארויף ווערדן):
מעלת גרה, המאכל שירד דרך הגרון לאנטומכא, חוזרת ומעלה אותו אל הפה ללועסו
פעם שנית, וכן תרגם הרב המעתיק (דש ווידר הערויף ברינגט דש גקויאטי), ואמר רד"ק ז"ל
אפשר ששרשו גרה, אבל לפי שהענין קרוב לגרון, וענין גרון קרוב לגרורות שמתו אותו כפוליס,
אבל רש"י ז"ל אמר גרה כך שמו, ויתכן להיות מגזרת מיס הנגרים, שהוא נגרר אחר הפה,
ותרגומו פשרא, שעל ידי הגרה האוכל נפטר ומחוס, ודבריו ישרים שהוא מן הכפולים ושאר
גרה, כי משקלי שמוח הכפולים מַטָּה מַטָּה גְּרָה, ולפי שאות השכיה מודגשת על חסרון
אות הכפל, ור"ש גרה אינה מוקבלת דגש נשלים כציר"י שתחת הגימ"ל,
אבל טעם רבינו ז"ל שאמר שהוא נגרר אחר הפה, קשה בעיני כי בלשון עברי לא מנאנו לשון
גרירה רק על הנסירה, כמו מגוררות במגרה (מלכים א' ז' ט'), גם במשנה גורר אדם מטה
כסא וספסל מענין זה הוא, לפי שמגריים בארץ ועושין גומות, וקרוב לומר שהגרירה היא
הלעיסה, כי הלועס מגרר באיכו ומפרד המאכל כמי שמגרר במגרה, ומהו הושאל שם דבר
גרה למאכל הנלעס שהוא מגורר באיכוס, וא"כ מעלה גרה הוא שמעלה הגרה פעם שנית אל
הפה, ואל זה כוון אונקלוס ז"ל שתרגם מסיק פשרא, פשר הוא תרגום של נמס וכמות
וקרא

לֹא תֹאכְלוּ מִמַּעַלֵי הַגֶּרֶה
וּמִמַּפְרְסֵי הַפְּרָסָה אֶת־הַגִּבּוֹר

זאללט איהר פאן דעם ווידר
קויענרן פיהע, אונר פאן דעם
פיה מיט געשפאלטנן קלויען
גיבט עפען: רצו קאמעל,
דען

תרגום אונקלוס

לֹא תִקְלוּן מִמַּסְקֵי פִשְׁרָא וּמִסְדֵּי קִרְתָּא יַת גִּבּוֹר

ארי

באור

וקרא פסר למאכל הכלעם שנמוח בלעיסה, והנהמה הטהורה מסיק פעם שני הפסר, לא
לפי שנמוח על ידי שמעלהו, שהרי בשעת ההעלמה קוראו גרה: מעלה, סס הפועל, כי
מַעֲלָה בסמיכות מעלת: בבהמה, תיבה יתירה היא לדרשא להקיר השליל הכנולת במעו
אמו, מפי' רש"י ז"ל: (ד) ממעלי הגרה וממפרסי הפרסה, מאותן שהן מעלה
גרה, ומאותן שהן מפרסי פרסה, כי אותן שאינן מעלי גרה ולא מפרסי פרסה ידענו שהן
חסורים שהרי לא התייר אלא אותן שיש להם סימנים הללו, ומדברנו תבין שקנת הטמאין יש
להן פרסה, שהוא הנפרן המכסה את הרגל, אבל אינה מסועה לשתי פרסות, ורק שלשה
בע"ח נבראו כן, והן הסוס והחמור, ועוד בהמה אחת שמה צענר"א, וכל שאר הבע"ח
הטמאין אינן להם פרסה כלל, ושתיהן יפרש לפנינו בפרשה, והגורדן הכתוב לפרש איסור
אותן שהן בעלי סימן טהרה אחד, לפי שאמר כל מפרסת פרסה וגו' מעלת גרה בבהמה,
פן תחמר או מפרסי פרסה, או מעלת גרה, גם אם היה כתוב ומעלת גרה בוי"ו, הייתי
מפרשו כמו ומכה אביו וחמו לחלק, לכן פירש הכתוב שזריכות שתי סימני טהרה, כי פרע
אותן שהן בעלי סימן טהרה אחד, ואמר אותן כמו בעלי שני סימני טומאה, לפי שאין בהן
סימן שני של טהרה, כמו שזכר אצל כל אחד, ופרסה איננו מפרסי טמא הוא לכס, וכן
אצל שפן וארכבת (פסוק ה'), וכן בחזיר אמר והוא גרה לא יגר טמא הוא לכס (פסוק ז'),
למדנו שטומאתן צענר שחפר מהן סימן טהרה השני, ועכשיו שפי' הדבר לא הוורד לומר
בכתוב הראשון ומעלת גרה בוי"ו, והיה ראוי לומר ע"ד כלל שבעלי סימן אחד טמאים, וטעם
שפרט בשם אמר רמב"ן ז"ל שחזר ופירש ארבעה אלו מפני שאין אחרים בעולם בעלי סימן
אחד, ובספרנו גן נעול סדשו בזה דברים (פ"א סדר ח' חלק), ובהיות שפירש טעם איסור
בעלי סימן טהרה אחד, לפי שיש בהן סימן טומאה אחד, ידענו כל שאינו מעלה גרה ומפרסי
פרסה טמאין, וכן דעת רמב"ן ז"ל, וכל שכן לדברנו שלא בא הכתוב הזה אלא לפרש הכתוב
הראשון, שאין האיסור לבד בבעלי שתי סימני טומאה, אלא שזריכות להיות ב' סימני טהרה,
אבל רש"י ז"ל פי' מבשרם לא תאכלו אינן לי אלא אלו, שאר בהמה טמאה שאין לה שום סימן
טהרה מניין, אמרת ק"ו ומה אלו שיש בהן קנת סימני טהרה וכו' ומסיים בברייתא דת"כ
במאן הגמל השפן הארכבת והחזיר מן הכתוב, ושאר בהמה טמאה מק"ו, במאן מכות עשה
שלהן מן הכתוב, מכות ל"ת שלהן מק"ו, ואמר רמב"ן ז"ל שלדעתו אינה עולה בהוגן כפי
כוגית התלמוד שאין עושין מן הדין, אולי היא שנויה כדעת החומר עושין מן הדין, או
שאינה מתרלתא: ופרסה איננו מפרסי, שאין בתולדתו לגדל צפורן שיכסה רגלו כמנעל,
וכן אמר אצל שפן ואצל ארכבת, ואמר שאין לו פרסה כלל, אין צורך לומר ושם איננו שוכע,
אבל החזיר שיש לו פרסה כעין מנעל, בהיות שאין הפרסה לבדה עשיל, כי הסוס והחמור
גם הם בעלי פרסה, וסימן טהרה הוא בהיותו שוכע לשתי פרסות, על כן אמר צו כי מפרסי
פרסה הוא ואסע אסע פרסה, אבל לפי' רש"י ז"ל שפרסה הוא פלגט"א מה טעם לומר
ופרסה איננו מפרסי, והיה לו לומר ושם איננו שוכע, שהרי גם אם נסדק מלמעלה,
אין הסדק מועיל כלום, ועוד שלדעת רבינו ז"ל פי' ופרסה איננו מפרסי שאין צו סדק כלל,
ולמטה בענין אמר לכל הבהמה אשר היא מפרסת פרסה ושם איננה שוכעת (פסוק כ"ו),
ופי' רש"י ז"ל כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה אבל למטה היא מחוברת, ויהיו הכתובים
סותרים זה את זה, ותמה אני על מפרשי דבריו ז"ל שלא התעוררו על זאת: טמא הוא
לכם

כִּי־מַעֲלָה גֵרָה הוּא וּפְרָסָה
 אֵינְנוּ מִפְּרִים טָמְאָה הוּא לָכֶם :
 וְאֶת־הַשֶּׁפֶן כִּי־מַעֲלָה גֵרָה
 הוּא וּפְרָסָה לֹא יִפְרִים טָמְאָה
 הוּא לָכֶם : וְאֶת־הָאֲרֵנֶבֶת כִּי־
 מַעֲלַת גֵרָה הוּא וּפְרָסָה לֹא
 הַפְּרִיסָה טָמְאָה הוּא לָכֶם :
 וְאֶת־הַחֲזוּר כִּי־מִפְּרִים פְּרָסָה
 הוּא וְשִׁמְעַ שְׁמַע פְּרָסָה וְהוּא

דען עו איזט צוואהר ווידער
 קויאנד , דהאט אבער קיינע
 געשפאלטנע קלויען , דיזען
 זאלל אייך אונריין זיין :
 (ה) אויך ניכט דאן קאנינבען ,
 דען עו איזט צוואהר ווידער
 קויאנד , דהאט אבער קיינע
 געשפאלטנע קלויען : דיזען
 זאלל אייך אונריין זיין :
 (ו) וויא אויך ניכט דען האזען ,
 דען ער איזט צוואהר ווידער
 קויענד , דהאט אבער קיינע
 געשפאלטנע קלויען : דיזער
 זאלל אייך אונריין זיין :
 (ז) ענדליך אויך ניכט דאן
 שוויין , דען עו האט צוואר

געטייהלטע קלויען , אונד זיינע קלויען זינד דורך געשפאלטען , עו

תרגום אונקלוס

רש"י

אָרִי מִסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפְרָסָתָא וְלֹא בְהֵמָה טְמֵאָה וְהֵלֵא בְּזוֹהֵרָה הִיא אֵלֵא
 לִיתּוּהִי מְסַרְק מְסַאָב הוּא לְכוּן :
 (ה) גֵּת טְפוּא אָרִי מִסִּיק פִּשְׁרָא הוּא וּפְרָסָתִיהָ לֹא מְסַרְק מְסַאָב הוּא
 לְכוּן : (ו) גֵּת אֲרֵנֶבֶת אָרִי מְסַקָּא פִּשְׁרָא הִיא וּפְרָסָתָא לֹא אֲסַרְדִּיק מְסַאָבָא
 הִיא לְכוּן : (ז) גֵּת חֲזוּרָא אָרִי מְסַרְקָא פְּרָסָתָא הוּא וְטַמְלַפָּא

באור

לכם , לאכילה אבל לכגיעה בעודם חיים אין בהם טומאה : (ה) השפן , דרכו לחכות
 בסלעים , כאמרו השפנים עם לא עמוס ושימו בסלע ביתם (משלי ל' כ"ה) , ונאמר סלעים
 מחסה לשפנים (תהלים ק"ד י"ח) [ונחלקו בזה מעתיקי התורה הקדמונים כאשר זכר המתרגם
 האשכנזי] : ופרסה לא יפרים , בגמל אמר מפרים , ובשפן יפרים , ובארנבת ופרסה לא
 הפריסה , אולי רומז שאל תחשוב כולד בלי פרסה ולאחר ימים יפרים ת"ל ופרסה לא יפרים ,
 ושמה תאמר היה לו ובסתלק ת"ל ופרסה לא הפריסה : (ו) ואח הארנבת , אמר רמב"ן ז"ל
 שיקרא כן בלה"ק הזכר והנקבה מוטו , וכן היענה , ובעופות היונה אין עם הזכר חליק מן
 הנקבה , ויש רבים ששמותם בלשון זכר ואין לנקבותיהם עם אחר , כמו גמל שפן חזיר דוב
 עורב , כמו גמלים מינקות (בראשית ל"ב ט') , וכן תור בעופות ולכך כתוב שתי תורים או שני
 בני יונה , יזכר בתורים שהן לשון זכר שתי , וביונה שתי , להודיע שאין קפידא בהם , ויפה
 פי' , גם בספרי חכמי הטבע ראיתי שארנבת הנקבה צופה את הזכר לתשמיש , וכמעט אין
 זכרות הזכר ניכר בו , ומוזה יש טעם למה נקרא המין על שם הנקבה : הוא , לפי ששם המין לשון
 נקבה : (ז) ושמע שמע פרסה , שפרסה שלו שסועה לשתיים , במשנה תורה שאמר בראש
 הענין אך את זה לא תאכלי ממעלי הגרה וממפריסי פרסה השאועה , אמר זאת החזיר כי
 מפרס פרסה הוא סתם , וממילא ידענו שפרסתו שסועה , ממה שאמר תחלה השאועה ,
 אחר שאין בעל סימן זה רק חזיר לבדו , אבל כאן שאמר בראש הענין וממפריסי הכרסה ולא
 אמר השאועה , הושרך לומר בקצור ואוסע שסע פרסה , כך נראה לי לפי הפשט , אבל בשמיעת

עו ווירערקויעט אבער ניכט :
דיועו זאלל אייך אונריין זיין :
(ח) פֿאן איהרעם פֿלוישע
זאללט איהר ניכט עסען ,
אונד איהר זאז ניכט אן
דיהרעו (צו דער צייט נעמליך
זוען איהר אייך ריין האלטען
מיסט) : דיוע זאללען אייך

גרה לא יגר טמא הוא לכם :
ח מבשרם לא תאכלו ובנבלתם
לא תגעו טמאים הם לכם :
ט את־זה תאכלו מכל אשר

במים
איים
אונריין זיין : (ט) פֿאלגענדעו דירפֿט איהר פֿאן דעם, וואז
איים

רש"י

תרגום אונקלוס

לעבור עליה בעשה ולא תעשה : (ח) מבשרם
לא תאכלו . אין לי אלא אלו שאר בהמה טמאה
שאין לה שום סימן טהרה מניין אמרת ק"ו ומה
אלו שיש בהן קצת סימני טהרה חסורות
וכו' : מבשרם . על בשרם באזהרה ולא על
עצמות וגידין קרנים וטלפים : ובנבלתם לא
תגעו . יכול יהיו ישראל מזהירים על מגע
בבלה ת"ל אמור אל הכהנים וגומר . הכהנים
מזהירין ואין ישראל מזהירין ק"ו מעתה ומה
טומאת כבלה קלה לא כל שכן ומה תלמוד

וטטלפא טל פין פרסתא והוא פשרא
לא פשר טסאכ הוא לכזן :
(ח) מבשריהון לא תכלון ובנבלתהון
לא תקרבון טסאכין אמון לכזן :
(ט) ית דין תיכרון מכל די בטיא

טומאת מת שמורה לא הזהיר בה אלא הכהנים
לומר

באור

חולין דרשו ממלת השסועה שבמשנה תורה זו חיה שיש לה צ' גבין וב' שדראות : גרה לא יגר ,
לפרושנו כך פרושו מה שגרה בשניו ולעסו פעם אחד , לא יגר פעם שני , שאיט מעלהו ללועסו
פעם שני , ואונקלוס ז"ל שתרגם והוא פשרא לא פשר יסבור כן מה שלעם לא ילעום עוד או מה
שמוסה בלעיסתו לא ימחה ע"י לעיסה שניה , ולפי' רש"י ז"ל פשרא לא פשר הכל על ההעלחה
מקור ועמיד : (ח) מבשרם לא תאכלו , בשר הוא הגוף וכולל הבשר והחלב וכל היוצא מהן
שדומה לבשר שיש בו טעם , ולכן דרשו רבותינו ז"ל על בשרם באזהרה ולא על עצמות וגידין
וקרנים וטלפים : ובנבלתם לא תגעו , אפילו נשחטה קרויה כבלה , לפי שאסורה באכילה ,
אין שחיטה מטהרתה מידי כבלה , לכן אמר סתם , כמ"ש (פרשה ה' ב') , אבל במוותרין כאמר
וכי ישת מן הבהמה אשר היא לכם לאכלה הנוגע בבנבלתה יטמא עד הערב (פסוק ל"ט) ,
להוציא שמוטה : לא תגעו , אם תרבו להיות טהורים לאכול קדש או ליכנס למקדש , אין ראוי
לכם ליגע בבנבלתם , ואינו אזהרה כמו טומאת מת לכהן , שאם ישראל מותרין להטמא בטומאת
שמורה כל שכן בטומאת כבלה הקלה , ובת"כ אמרו חכמים אמרו יכול אם נגע אדם בכבלה
ילקה ארבעים , ת"ל ולא לה תטמאו , יכול אם ראה אדם את הכבלה ילך ויטמא ת"ל ובנבלתם
לא תגעו , הא כיצד הוי אמור זה ראשית , ויאמר רמב"ן ז"ל שזה עיקר הדין מן התורה . ודע
כי זכרה תורה דין הטומאה בכל ארבעה המינין , בטהורים , ובבעלי סימני טהרה אחד ,
ובטמאים מפרים פרסה , ובטמאין החולכים על כפס , בטהורים וכי ימות מן הבהמה אשר
היא לכם לאכלה הנוגע בבנבלתה (פסוק ל"ט) , אבל נשחטה יבאה מידי כבלה , ובבעלי סימני
אחד ובנבלתם לא תגעו , אפילו נשחטה , ובטמאים מפרים פרסה כגון שור ושמור לכל
הבהמה אשר היא מפרסת פרסה וגו' כל הנוגע בהם יטמא (פסוק כ"ז) , ובטמאין שאין להם
פרסה וכל הולך על כפיו וגו' וכל הנוגע בבנבלתם יטמא עד הערב (פסוק כ"ז) , וכבן הכל ,
ויתבארו עוד במקומותיהן : טמאים הם לכם , מלת טומאה על האכילה ועל הנגיעה , ולכן
בשרץ המים לא נכתב טומאה לפי שאינן מטמאין במותם , אלא שקן הם לכס וכן בעוף וברמש
לא נזכר מטעם זה טמאים הם לכם : (ט) את זה תאכלו , כלומר כל מי שיש בו סימנים אלו ,

שמיני יא

תרגום אשכנזי פח

במים כל אשר לו סנפיר
וקשקשת במים בימים
ובנחלים אתם תאכלו: וכל
אשר אין לו סנפיר וקשקשת
בימים

אים וואסער לעכט, עסען:
וואו אים וואסער פלאַס
פֿעדערן אונד שויפפּען האָט,
וואַ וואָהל אין זעען, אַלז אַין
פֿליסען, ריזען דירפֿט איהר
עסען: (י) וואַ אַבער אין זעען
אַדער פֿליסען ניכט פֿלאַס
פֿעדערן אונד שופפּען האָט,
פֿאַן

תרגום אונקלוס

ר ש י

במִיָּא כל די ליה ציצין וקלפין במִיָּא
בימִיָּא ובנחלאַ יתחון תיכרון:
(י) וכל די לית ליה ציצין וקלפין
בימִיָּא

לומר לא תגעו בגל: (ט) סנפיר - אלו
ששט נהם: קשקשת - אלו קליפין הקבועים בו
כמו שכל' ושריון קשקשים הוא לבוש (שמואל א'
יז

באור

כי המינים רבים, וכן זאת החיה האמור למעלה, אבל רבותיו דרשו מלמד שהי' משה אוחז
בציה ומראה אותה לישראל זאת תאכלו וזאת לא תאכלו וכן בשרן המים וכן בעופות וכן בצרעים:
במים, מלת מים כולל הכל, מי הים, מי נחל, מי בורות שיטין ומערות, ומים אשר
צבאים, כי הדגה מתרבה בכלן, על כן זכר מים בתם, כלומר מכל אשר יגדל במים:
סנפיר וקשקשת, סנפיר אילו ששט בהן, וקשקשת אלו קליפין הקבועים בו כמו ושריון
קשקשים הוא לבוש, לשון רש"י ז"ל, ויאמר רמב"ן ז"ל שאין קבועין ממש דבקים בעור הדג,
אלא הם הקליפיים העגולים שגלדם דומה לצפורן שהן כפשטים מעור הדג ביד או בסכין, ולכן
אמרו בגמרא דקשקשת לבושא הוא, ולשון התוספתא אלו הן הקשקשים שמתלבש בהן, וסנפירים
ששט בהן, פי' כמו לבוש שפוטטו הלושב, כן יסורו הקליפיים האלו מן הדג ביד, ואין כן מה
שדבק בעור ממש: במים, יהיו במקום שיהיו בבורות ונחלים מוכנסין בידי אדם: בימים,
הגדולים, שנאמר עליהן ולמקום המים קרא ימים (בראשית א' ו'), שהן החללים הגדולי'
שנרא השם ביום השלישי שנקוו בהן המים שכסו את הארץ: ובנחלים, הן העמיקות בארץ
שנחלים בהן מי המשייטת ומי גשמים, והולכים ומתגדלים תמיד עד שנופלים אל הים, וכמו
שנאמר כל הנחלים הולכים אל הים (קהלת א' ח'), ואמר המשלח מעיינים בגזלים (תהלים
ק"ד י'), כי הם נוזלים אל מקום הנחל, ולכן נקרא נחל, שמואל מי המשייטת ומי הגשמים
ותראה שהכתוב מתיר הדגה שכל המימות כשהם בעלי סנפיר וקשקשת, וכן אמרו בגריותא
בימים זה הים הגדול שנאמר ולמקום המים קרא ימים, ובנחלים אלו הנחלות שנאמר ובהר
יוכל מעדן וגו' אין לו אלא ימים ובהרות וכו' עד שאתה מרבה מים שגבורות ת"ל במים:
(י) וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת בימים ובנחלים, לא זכר במים, לפי שלכל הסדרו'
אם השריבו בכלי מותר לשתות עש המים: מכל שרץ המים, שרץ שס כולל לכל בעל
תנועה, והוא הסגולה היותר פחותה שנבע"ט המבדיל אותם מן הדוממים והנמחים, ולכן
כשזכרים בע"ט פחותים עם מעולים מהן, יקראו לפחותים שרץ בערך המעולים, ולכן שרץ
המים כולל הגדולות הקטנים שבמים כדמות תולעים, שאין להם צורת הדגה, וילמדנו שלא
תאמר המבדיל בין אסור למותר בדגים, והתיר בעלי סנפיר וקשקשת, ואמר דגים שאין להם
סנפיר וקשקשת, אבל שרץ המים שאינן ממיני הדגה יהיו מותרים, על כן חזר ואמר וכל
אשר אין לו סנפיר וקשקשת בין שהוא מניין דגה, בין שהוא שרץ המים, ובין שהוא מנפש החיה
שבמים

פֶּאָן אַללעם וואָז אים וואַסער
אויזקריכט אָדער זאָנט אים
וואַסער לעבענדיג איזט ,
איזט אייך איין גרויאל :
(יא) אונד זאלל אייך יעדער
צייט איין גרויאל בלייבען :
פֶּאָן איהרעם פֿלוישע זאללט
איהר ניכט עסען , אונד פֿאַר
איהרעם זאָז זאללט איהר
אַבשייט האַבען : (יב) וואָז
אים וואַסער ניכט פֿלאַם =

בַּימִים וּבְנַחְלִיִּים מִכֹּל שְׂרֵץ
הַמַּיִם וּמִכֹּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה אֲשֶׁר
בַּמַּיִם שֶׁקֶץ הֵם לָכֶם : יא וְשֶׁקֶץ
יְהוּי לָכֶם מִבְּשָׂרָם לֹא תֹאכְלוּ
וְאֶת־נִבְלָתָם תִּשְׁקְצוּ : יב כֹּל
אֲשֶׁר אֵינְלוֹ סַנְפִּיר וְקִשְׁקֶשֶׁת

פֿעדערן אונד שופפען האַט :

זאלל

במים

ר ש"י

תרגום אונקלוס

(י) : (י) שרץ בכל מקום משמעו דבר כמין
שרוש וכד על הארץ (יא) ושקץ יהיו. לאסור
את ערוביהן אם יש בו נטות טעם : מבשרם
אינו מזהר על הסכפירים ועל העצמות : ואת
נבלתם תשקצו. לרבות יבחושין שסיכנן יבחושין
מושיי' לוכש' בלע"ז (בל"א קליינע פליגן
מיקן) : (יב) וכל אשר אין לו וגו' מה ת"ל
שיכול אין לי שיהא מותר אלא המעלה סימנין
שלו ליבשה השרץ במים מניין ת"ל וכל אשר אין
לו

בַּימִיָּא וּבְנַחְלִיא מִכֹּל רִיחְשָׂא דְמִיָּא
וּמִכֹּל נֶפֶשָׂא חַיָּתָא דִּי בַּמַּיָּא שֶׁקֶצְא
אַנְוִן לְכוּן : (יא) וְשֶׁקֶצְא יְהוּן לְכוּן
מִבְּשָׂרָהוֹן לֹא תִיכְלוּן וְיֵת נִבְלָתָהוֹן
תִּשְׁקְצוּן : (יב) כֹּל דִּי לִית לֵיהּ צִיָּין
וְקַלְפִּין

במיא

באור

שמים, הם שקן ותועבה : נפש החיה, הם בריות גדולות שנים, ופרים ורבים זכר ונקבה
והן חיות הים הידועים, שאינן ממימי הדגה, והייתי אומר להתירן לפי שאין סימן סכפיר
וקשקשת נוהג בהן, ת"ל וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת לאסרן : [א"ה על דעתי באור הכתוב
כך הוא : מכל שרץ המים, כל מה שהמים משריפים, כמו שנאמר ישרבו המים שרץ וגו' ,
והן כל הבריות הנולדות ביס וגדלות שם, מכל נפש החי אשר במים, להביא את הבריות
הנולדות ביבשה וגדלות במים ונקראות (אמפיביען) שחיות ביס וביבשה, ומיניהם רבים
כידוע, ועל הדרך הזה מתורגם בל"א] : שקץ הם לבם, כמו שקן תשקצו ותעב תתעבנו
(דברים ז' כ"ו), כלומר דבר נתעב ומגואל, לא שהן שקן בעצם, כי הם בריות שנרא השם,
חלילה שינרא השם דבר משוקן, אבל הוסיף מלת לבם, כלומר לעם קדוש כמובס יחשבו
לשקן שלא יאכלום : (יא) ושקץ יהיו לבם, כפי הפשט שקן הם לבם כמודיע שהבריות
שבמים שקן הם לבם, ואחריו חזר ומזהר ושקן יהיו לבם, שאל יקל זה הדבר, כי יהיו
בעיניכם כדבר משוקן, ומפרש לענין מה, מבשרם לא תאכלו, וזה עשה ולא תעשה,
ורבותיכו ז"ל דרשו ושקן יהיו לאסור ערוביהן אם יש בו נטות טעם : מבשרם, פרשתיו :
ואה נבלתם תשקצו, אין אנו יודעין לחיזו ענין נאמר, אם לאסור אכיל', כבר אמור
מבשרם לא תאכלו, ואם לטומאה אין טומאה נוהגת בהן, ומהו אם השקן נבלתם,
והי' נראה לפרש לאסור נבלתם בהנאה, כדבר משוקן, ושאיכיר לעשות סחורה בהן, ואל
זה כיון יב"ע שאמ' וית נבלתיהון תשקצו וימן הכייתיהון תתרחקו תרגמו כמו שקן תשקצו הכאמ'
בע"ז, אבל לא כיון להלכה שהן מותרין בהנאה, אולי בא ללמד על בעלי סכפיר וקשקשת
שאינן כריכין שטיטה או נסיהה, ושהממים שאליהו מותרין לאכילה, לכן אמר בטומאים וזה
נבלתם

במים שקץ הוא לכם: יג ואת
אלה תשקצו מן העוף לא
יאכלו שקץ הם ארתי הנשר
ואת הפרס ואת העזניה:

ואת

ואלל איך איין גרייל זיין:
(יג) פאלגענדע ארטען פאן
געפליגל ואללט איהר שיין,
זיא ואלרען ניכט געגעסען
ווערדען, זיא זינד איין גרייל:
דען אדלער, דען ביינברעכר
אונד דען שווארצען אדלער,
דען

רש"י

תרגום אונקלוס

במִיָּא שִׁקְצָא הוּא לְכוּן : (יג) וַיֵּת
אֵלָיו תְּשַׁקְצוּן מִן עֲפָא לֹא יִתְאַבְלוּן
שִׁקְצָא אֲנֹן נִשְׂרָא וְעַר וְעֵינָא :
ודיתא
אסורין בהנאה מותרין • כל עוף שנאמר בו
זה לזה לא

באור

בבלתם תשקצו, אסורין בחייהן לשחטן או לנאכלן וגם במוותן, ללמדנו שהטהורים
גם בבלתם מותרת, אבל רבותינו ז"ל אמרו לרבות ידחושין שמנן, כלומר אעפ"י שהתרת
לך לשמות מן כלים שהשריטו, אין זה לא בהיותן חיים מעורבים במים, אבל אם סנן המים,
וכפרדו יבחושין מהם, את בבלתם במוותם תשקצו ואסורין באכילה, ורש"י ז"ל כתב יבחושין
מזשייל"כש בלע"ז, והוא בל"א (קלייני פליגין) או (מיקן): (יב) כל אשר אין לו וגו', לפי
הפסע לא נתחדש בפסוק זה דבר, אולי הכתוב הזה מרבה הבריות הנולדות ביבשה וגדלות
במים, שזכר הרב המעתיק (פסוק י') וקראם (אמפיביען), ועליהן אמר כל אשר אין לו
סנפיר וקשקשת והולך במים, אעפ"י שנולד ביבשה, וקינים וביבשה, הואיל וקינים במים ואין
לו סנפיר וקשקשת שקן הוא, ורבותינו ז"ל אמרו שיכול לומר אין לי שמותר לא המעלה סימנן
שלו ביבשה, השריטן במים מניין ת"ל וכל אשר אין לו סנפיר וקשקשת במים, הא אם יש לו
במים, אעפ"י שהשריטן בעלייתו מותר: (יג) ואת אלה תשקצו מן העוף, אבל בהמה אמר
זאת החיה, וכן בדגים את זה תאכלו, וכן בשרץ העוף המותרין אך את זה תאכלו וגו',
זה וזאת על הסימנים, כלומר המסומן מהן בסימנים או תאכלו, וכאזכר פרטים בשמותם
אמר אלה כמו בעופות עמאים ובחגבים טהורין: לא יאכלו שקץ הם, לענין זה יחשבו
כשקן שלא יאכלו, אבל בהנאה מותרין, ומלת תשקצו לישראל ידבר בעבור מעלת נפשותיכם תשקצו
שלא תאכלום, לא שהן שקן בעצמותן, כי הן ממיני מעשה בראשית: הנשר, [א"ה ידענו
שאין לנו בקיאים בשמות העופות ולא בסימניהם, וכבר הסתפקו קדמונינו בקצתם, ובתרגומי
הלכתי בעקבות המותרגמים הקודמי' היוונים והערביים, לא לחתוך הדין על פיהם, או
להכריע סגן הדבר בלי ספק, כי אם דרך סגרא בעלמא, שלא להניח השמות בלי תרגום
כלל, ואם יש ספק בלבד, כלך לדרך אחר], ידוע הנקרא (אדלר), ובמליכות הנבואה
מזאת כנשר יעיר קטו וגו' (דברים ל"ב י"א), כנשר יעוף השמים (משלי כ"ג ה'), אם על פיך
יגביה כשרוכל הענין שם (איוב ל"ט ל'), והאותיות האלו יש בעוף הנקרא אדלר, [יחז"ל אמר
בסימני הנשר שאין לו אצבע יתירה וזפק ואין קורקבנו נקלף ודורס ואוכל, והוכיחו בתום'
מוה שאינו אדלר, כי יש לו אצבע יתירה, ובמדינתנו ראינו העוף הידוע שקורין אדלר ובדקטוהו
ומאזכרו בלי אצבע יתירה], ובפי' העופות העמאים יהיו דברי מעטים, מטעם שאמר הרב
המעתיק שאין לנו בקיאים בהן ובסימניהם, ומה שיש לדבר עליהן, כבר השכיל עליו הרב
הכ"ל, ודברי פי חכם סן: [הפרס, כפי הסכמת רוב המותרגמים הוא מין נשר וכן העזניה,
ויחכן שנתפרשו בשמותיהן, ולא אמר את הנשר למינו, לפי שנתחדש בסימנן, שהנשר אין

(יד) דען ווייסען האביכט , דען שווארצען האביכט נאך אללען ארטען דעווערלכען : (טו) דען ראבען נאך אללען זיינען ארטען : (טז) דען שטרויספאגל , דוא שוואלבע (וי"ט פאלקע) , דאן

יד וְאֶת־הַדָּאָה וְאֶת־הָאֵיִךְ לְמִינָהּ : טו אֶת־כָּל־עֶרְבֵי־לְמִינָהּ : טז וְאֶת־בֵּית־הַיְעֲנָה וְאֶת־הַתְּחֹמֹס וְאֶת

רש"י

תרגום אונקלוס

במראהם ולא בשמותיהם וכולן מין אחד : (יד) וְדִיתָא וְשָׂרְפִיתָא לְזִנְיָה : (טו) ית בל עורבא לזניה : (טז) וית בת נעמיתא וציצא וצפר שחפא

באור

לו סימן טהרה כלל , ופרס ועזניה יש לכל א' מהן אחד מסימני הטהרה , כמו שארז"ל בחולין (דף ס"א) , והנה פרס נראה שהוא המין הנקרא בלשון רומי (אסקי פראגא) ובל"א (ציון ברעכר) ע"ש שהוא פורס ענמות , מלשון ואת ענמותיהם פתחו ופרשו כאשר בסיד (מיכה ג' ג') , ורז"ל אמרו על הפרס והעזניה דלא שכיחי בישוב : העזניה , אמרו המפרשי' שהוא מין עזו והט"ן טוסף , ויש מין נשר הנקרא בלשון רומי (וואלערייא) לעונס כחו , והוא הנקרא בל"א (דער שווארצי אדלר) , והנאון תרגמו אלענ"קא , והוא (גרייף) בל"א , וכתב עליו הראב"ע שטעה , כי זה השם בלשון ישמעאל על דבר שלא כמנא בעולם ולא היה ולא נברא אלא למשל , וכן יודו חכמי לשונם , א"כ לא יתכן שיאמר השם דבר שלא הי' : (יד) [הדאה , וגו' ובמשנה תורה נאמר והראה ואת האיה והדיה למינה (דברים י"ד י"ג) , ואמרו רז"ל (חולין דף ס"ג) ראה ודאה אחת היא , וכן איה ודיה , ולר' אבהו השם דאה וראה ואיה ודיה אחת היא , והנה ראה על שם שרואה ביותר (חולין סס) , ודאה מן כאשר ידאה הנשר , על שם שמהר לעוף , ויתכן גם איה מלשון הנה , שהרואה אותו ישא איה , כי במעט רגע יתעלם , והסימנין הללו ימלאו בשוף הנקרא (האביכט) בל"א , ובפ' ראה (דברים י"ד י"ג) , כתב יצ"ע והראה ואת האיה והדיה למינה , ודייתא חיוורתא ואוכמתא , דהיא איבי ודייתא לונה , ואל תתמה שפרט לך הכתוב המינים הללו , אחרי שכלל הכל ואמר למינה , לפי שכל המינין שזכר הכתוב חלוקין בסימניהם , כמו שאמרו רז"ל : למינה , [כתב רש"י ז"ל כל עוף שנאמר בו למינה לויט למינהו , יש נאותו המין שאין דומין זה לזה לא במראהם ולא בשמותם וכלם מין אחד , שכל , ולא פרטן הכתוב לפי שהן דומין בסימניהם , והנה מין בל"א (ארט או גאטינג) , ולדעת המינים נחלקים על די הכפשות , כאמרו תובא הארץ כפש חי למינה (בראשית א' כ"ד) , כלן שהן בעלי כפש אחת הן מין אחד , כי פעולותיהן ואכנהיהן דומים אעפ"י שאינן דומים זה לזה במראה ובשם , והיו לדעת פי' מלת תמונה , שפרשו מין , כמו מן שרש בין השם תבונה , ומורה על מעשה שרמו בו עושהו על פעולת דברי ידוע , אעפ"י שאינו דומה לו בתבנית , כמו שעושה כלם בעל קרנים יורה על השמש או על הירח , שהיא תמונת השמש לא בתבנית , ונזה תבין פי' לא תעשה לך פסל וכל תמונה , כי תמונה שם על אשר בשמים ממשל , לפי שאי אפשר לנו לעשות תבניתו אלא תמונתו : (טו) [ערב , ארז"ל זה עורב אוכמתא , וכן הוא אומר שחורות כעורב (שיר ה' י"א) , את כל עורב להביא את העמקי , והוא הלבן , למיט להביא מין אחר דדמי ריש' לדיונה (חולין ס"ג) : (טז) [ואת בת היענה , אנקלוס ויב"ע תרגמו בת כעמיתא , והוא הנקרא בל"א (שטרויספאגל) , שזמם' כלים (פרק י"ז) אמרינן שבוין כלים מבינת הכעמית , ובזמם' שבת (קכ"ח ע"א) אמרו שברי זכוכית מאכל לכעמיות , ופירש"י שם בת היענה , והסימנין האו ידועי' שהם בשוף הנקרא (שטרויספאגל) , ונקרא בת היענה , וברבו לבנות יענה (איוב ל' ב"ט) , גם כיענים במדבר (איכה ד' ג') , וכתב הרד"ק שהם עופות שזכני מדבר , ומשמיעים קול יללה , ואולי שעל זה נקראו יענים ,

וְאֶת־הַשְּׁחָף וְאֶת־הַנֶּזֶץ לְמִינֵיהֶן׃
י וְאֶת־הַכּוֹס וְאֶת־הַשֶּׁלֶךְ וְאֶת־
הַיִּנְשׁוּף׃ יח וְאֶת־הַתְּנִשְׁמֹת וְאֶת־
הַקָּאָת וְאֶת־הַרְחָם׃ יט וְאֶת־
הַחֲסִידָה הָאֲנֶפֶה לְמִינָהּ וְאֶת־

הרוכיפת

דאן מערהון : אונד דען
שפערבר נאך אללען ויינען
ארטען : (יז) דען אוהו , דען
פֿישרייגער אונד דיא נאכט
אויילע : (יח) דיא פֿלעדֿרמוז ,
דען פעליקאן אונד דען גרין
שפעכט : (יט) דען שטארך ,
דען בערגפֿאלק (י"מ העהער)
נאך אללען ארטען : דען

אויערהאן

רש"י

תרגום אונקלוס

שְׁחָפָא וְיֵת נֶצֶא לְנִזְוֵיהֵן׃ (יז) וְקָרִיא
וְשִׁלְיִנְנָא וְקַפּוּפָא׃ (יח) וְכּוּתָא וְקָתָא
וְיִקְרִיקָא׃ (יט) וְיֵת תְּנִרְיָתָא וְאֲבוּ
לְנִנְה וְנִנְגָר

טורא

לונגה ונגר

(טו) הכן . אישפ"רור : (יז) שלך . פירש
רבותינו זה השולה דגים מן הים זהו שת"א
ושליכנא : כוס ויכסף . הם כו"א ט"ס (והוא
שוועט טי בל"א איילי) הנועקים בלילה ויש
להם לסתות כאדם ועוד אחר דומה לו שקורין
ייב"ן (כ"ל היב"ו . מין איילי) : (יח) תנשמת
היא קלב"ע אור"ן (סאזוע סורי"ס בל"א
ותנשמת האמורה בשרבי' היא דומ' לה ואין לה
עינים וקורין לה טל"פע . (טאפע : בל"א מוילואארף) : (יט) החסידה . זודיה לבנה
כיגוב"יא

באור

מן ענה , כמו יעלים מן עלה , וכן בת היענה מלשון הזה , כמו בן בלועל , והראב"ע כתב
(שמות כ"ג י"ט) , בשר היענה יבש כעץ , ואין המנהג שאכלנו אדם , כי אין בו ליחה , ולא
יאכל מכל המין רק הבת , כי ה' נקבה וקטנה , ויש בה מעט ליחה , ולא כן הזכר הקטן ,
ורז"ל אמרו וכי בת יש לה ליענה , אלא לרבות בינתה : ההחמס , כפי המתרגמי' ללשון
הערב , הוא העוף שקורין (שואלב"י) , וגם הוא מהעופות הדורסים , כמו שאמרו עליו
החוקרים , ומפרשים אמרו שהוא הפאלק , ואש נאה לו , לפי שהוא חמסן גדול בעופות :
השחף , אמרו שהוא מן שפת , והוא חולי המכחש הבשר ומדלדלו (אויזנעהרנדפיבר) , וכפי
העתקת הקודמי' הוא העוף שקורין בל"א (מערהון) , שאין כמוהו דל הבשר : [הנץ , פירש
רש"י ז"ל אישפ"ר וויר וכן הועתק בל"א , וכתוב המבינתך יאבר כן יפרש כנפיו לתימן , וראב"ע
אמר יש לו נוצה רבה , והקרוב שהוא הידוע הפירש כנפיו תמיד לפאת דרום , כי יבקש מקום
חס , ואין בזה ספק כעדות הכתוב שהנאטו :] (יז) ואח הכוס , הועתק בל"א (אוהו) , וכ'
הרב המעתיק תרגומו קדיא ובמס' כדה קדיא וקפופא ופרש"י עוף הכיעץ בלילה , וכפיו דומות
לשל אדם , ואנינו הייתי ככוס חרבות (תהלים ק"ב ו') , כי מטעמו לשכון בקורבות : השלך ,
פי' רבותינו זה השולה דגים מן הים , והו שת"א ושליכנא : [הינשוף , רש"י ז"ל אמר כוס
ויכסף הם כו"א ט"ס (והוא שועט טי ובל"א איילי) הנועקים בלילה , ויש להם לסתות כאדם ,
ועוד אחר דומה לו שקורין ייב"ן (כ"ל היב"ו , מין איילי) , ואין כוונתו שכוס ויכסף מין אחד ,
אלו חוברו בפסוק אחד לפי שניהם נועקים בלילה : (יח) התנשמת , כתב רש"י הוא
קלב"א אור"ן (סאזוע סורי"ס , ובל"א פלעדֿרמוז) ותנשמת האמורה בשרבי' היא דומה לה
ואין לה עינים , וקורין לה טלפא (טאפע , ובל"א מוילואארף) עכ"ל , וכתב הרב המעתיק
ואולם ברד"ק משמע , שהוא מין הנועקים בלילה , ויש לפרשו קוי"ן : [הקאת , בגמרא
(חולין דף ס"ג) קאת זה הקוק , והוא בערבי העוף שאנו קורין לו (פעליקאן) , ודרכו לבלוע
שבלולים גדולים עם קטנים ומתחממים במיעויו והוא מקיא אותם ואוכל את השרץ אשר בתוכם ,
ויראה השעל זה נקרא קאת] : הרחם , תרגומו ירקרוקא , וההעתיק הרב המעתיק (דען

גרין

הדוכיפת ואת העמלפא : כ כל
שרץ העוף ההלך על ארבע

אויערהאן אונד דיא ווידע
האָפּף : (כ) יעדעו קריכענדע
געעליגעל ראָו אויף פֿיערן
געהט , זאלל

שקץ

ר ש י

תרגום אונקלוס

טורא ועמלפא : (כ) כל ריחשא
דעופא דמהלך על

בגוב"א (בל"א שטארך) . ולמה נקרא שמה
חסידה שעושה חסידות עם חברותיה במוכות
האנפה . היא דיה רגזית ונראה לי שקורין
לה חירון (העראנג . בל"א רייהר . העהר) :

הדוכפת . תרגומו הנר וכרבלתו כפול ובלע"ז הו"פע (בל"א ווידע האספ) ולמה נקרא שמו
דוכיפת שהודו כפות וזו היא כרבלתו ונגר טורא נקרא על שם מעשו כמו שפירשו במסכת
גיטין פרק מי שחזו : (כ) שרץ העוף . הם הדקיס הנמוכים הרושפין על הארץ כגון
זבובין

באור

גרין שפעכט) , ויב"ע תרגום וית שרקרקא : (יט) החסירה , זו דיה לבנה ציגנייה מפרש' ז"ל ובל"א (שטארך) , ואמר ראב"ע ז"ל היא הנראית למועדים ידועים בשנה , וכן כתוב גם
חסידה בשמים ידעה עת בואנה (ירמי' ח' ז') : והאנפה , בגמ' חולין זו דיה רגזית , שדרכה
להתאכף מהר , [ועל העוף הנזכר במקום הזה בתרגום האשכנזי אמרו בעלי התולדות שאין
במהו כוח להתקנף , ולמתרגמי' הקודמים דעות שונות בפתרון זאת המלה , עד שקצתם אמרו
שהוא הפאפאגייח , ורש"י ז"ל כתב וכמדומה לי הוא שקורין אותו היר"ן (העראנג , בל"א
רייהר , העהר) : הדוכיפת , הוא תרגומו הנר [אנקלוס תרגמו נגר טורא , וכת' המתורגמן
שהוא שקורין לו בל"א (אויירהאן) , ורש"י ז"ל כתב שהוא הופ"א בלע"ז , ובל"א (ווידע האספ) :
העמלפא , כתב הרד"ק הוא העכבר בעל כנפי' אשר יעוף בלילה , והוא הנקרא בל"א (פלעדרא
מייז) , ואם כן הוא התחיל הכתוב במלך העופות , שהוא הנשר , וסיים בדומה לעכבר ,
שהוא כמו אמע"י בין עוף לשרץ השורץ על הארץ] : (כ) כל שרץ העוף , פי' רש"י ז"ל הם
הדקיס הנמוכים הרושפין על הארץ , כגון זבובים וזרעין ויתושין וחסניס . וטען עליו רמב"ן
ז"ל ח"ך יקרא עוף בעבור גדול גופו ושרץ העוף בעבור קטנו , והעמלפא קטן הרגלים , ורבים
ממיני הארבה שרגליהם גדולים ממו , ולא יקרא שרץ העוף כהם , והר"ר אליה מורסי ז"ל
אמר שכוונת רש"י ז"ל שהוא קטן במיני , בעוף זבובים , ובשקיס כגון נמלים , ובנריות חולד
ועכבר ומוט כמו שפי' רש"י ז"ל בפי' ישרנו המים , ואם הוא קטן במיני אעפ"י שהוא גדול
מבעלי מין אחר , הרי הוא שרץ באותו המין , ולא ידעתי זה כי סוף סוף ארבה מין עוף וגדול
מעמלפא וא"כ איננו הקטן במיני . ורמב"ן ז"ל פי' שפרשו בנדו הולך על ארבע , כי כל עוף
שיך על שני רגלים טורא זקוף וראשו למעלה וסומך על כנפיו להתעופף תמיד , ולכן יקרא
עוף כנף ועוף סתם , אבל בעלי ד' רגלים הולכים נמוכים , ונאמר וראשו למטה כשנעים
ולכן יקרא שרץ העוף , ודבריו נכונים . ואמנם על מלת שריצה אמר רמב"ן ז"ל בפי' ישרנו
המים (בראשית א' ד') , שלדעת אנקלוס ענין שריצה כטעם תנועה , שתרגם שרץ ורמז ריחשא
דחיש , ואמר שיפה פי' . ולדעתי אמת ענין שרץ לשון חיות ותנועה , אבל לבד יקראו כן
הפחותים שבנע"ם , כי אם זה יורה שאין בו רק כפש סיה מתנועעת , לא כמעלת נכסות החיו'
והבהמות והעופות , שיש להן פעולות שונות כמו פירס' וגם הם בעלי ענמות , אבל כל הולך על
ארבע פחותים מהן מאלו , והזולתם כלם שרץ הן , כי אין באחד מהם ענין שמע"ס נכבד ,
והם השרץ השורץ על הארץ , כי החיות והבהמות מלבד תנועתם ומעשיהם הטבעיים , יש
להם מדות , והם בעלי למוד לתשמישי בני אדם , כמו הסוס לרכוב ולהנהיג וללחום , והשור
לחרוש , והחמור לשאת משאות , והכלב יכיר בעליו וישמור בית אדוניו , וכיוצא בכל אלה ,
כן העופות בעלי למוד השיר וכיוצא , ואין גם אחד ממודות הללו בחיות הים , ולא בשרץ העוף
ושרץ

שֶׁקֶץ הוּא לָכֶם: כֹּה אַךְ אֶת־
 זֶה תֹאכְלוּ מִכֹּל שֶׁרֶץ הָעוֹף
 הַיְהִי לָךְ עַל־אַרְבַּע אֲשֶׁר־לֹא
 כְּרַעִים מִמַּעַר לְרַגְלָיו לְנֹתֵר
 בָּהֶן עַל־הָאָרֶץ: כֹּה אֶת־אֵלֶיהָ
 מֵהֶם תֹאכְלוּ אֶת־הָאֲרֵבָה
 לו קרי לטינו

ואלל איך היין גרייל ויין :
 (כא) יעדאך דירפט אידר
 פאלגענדעו פאן פיערפיסיגען
 געפליגעל עסען: וואו צווייא
 שפרינגפיסע האט אכער
 האלב דער רעכטען פיסע
 דאמיט אויף דער ערדע צו
 היפען: (כב) פאלגענדע
 דירפט אידר אלוא דאפאן
 עסען: ארבה, סלעם

תרגום אונקלוס

רש"י

על ארבע שקצא הוא לכון: (כא) פרם
 ית הין תיבלון מכל ריחשא דעופא
 דמחלה על ארבע די ליה קרסולין
 מעלוי רגלוי הקפצא בהון על ארעא
 (כב) ית אילין מנהון תיבלון ית גזבא
 לזניה
 הכתובי כאן וכנפיו חופין את רובו וכל סימנין
 ארוך ויש שאין להם זנב ונריך שיהא שמו חגב ובוה אין אנו יודעים להבדיל ביניהם

זנבין וכרעין ויתוסין וחגבים: (כא) על
 ארבע על ד' רגלים: ממעל לרגליו. סמוך
 לבוארו יש לו כמין ארבע רגלים לבד שני רגליו
 וכשרוכה לעוף ולקטוף מן הארץ מתחזק באותן
 שתי רגלים ופירש ויש מהן הרבה כאיתו
 שקורין לבג"שעא (הייאשרעקין). אבל אין
 אנו בקיאין בהן שארבעה סימני עהרה נאמרו
 בהן ד' רגלים ד' כנפים וקרסולין אלו כרעיים
 הללו מצוי' באותן שבינותינו אבל יש שראשן
 ארוך ויש שאין להם זנב ונריך שיהא שמו חגב ובוה אין אנו יודעים להבדיל ביניהם

באור

ושרץ הארץ, זולתי התנועות והמעשים הטבעיים שיעשה כל מין מהן בחקו ובטבעו, אפילו הוא
 במדבר אין יושב, ואם מעשיהם הם ממלאות תמים דעים, גם מפיקים הרוחה לאדם, כמו
 מעשה הדבורה ותולעת המשי ורבים כיוצא בהם, אין זה רק התנועה הטבעית שלהן, שעל
 ידיה תעשה זאת ותפיק טובתה, כמו שתפיק האדמה זרועיה, וההרים יפיקו המחצבים, אבל
 אינן בעלי למוד ולא לתשמיש האדם, וכן בצביות המים ובחיות הים, אין גם אחד לתשמיש
 כזה, על כן כלם נקראים שרץ כאמרו מכל שרץ המים, הרי שהטהורים והטמאים בשם שרץ
 יקראו, ולכן אמר ישרו המים שרץ נפש חיה, ובפרושנו על ספר בראשית הארכנו: שקץ
 הוא לכם, לאכלם כי אתם עמי, ועל כן אמר לכם לא שהם שקץ בעצמותם, כי הם מעשה
 ידי יוצר ב"ה: (כא) אך אח זה תאכלו, מי שיש בו קאין זה המפירש לפנינו מותר באכילה:
 ממעל לרגליו, פי' רש"י ז"ל סמוך לבוארו יש לו כמין שני רגלים לבד ד' רגליו, וכשרוכה
 לעוף ולקטוף מן הארץ, מתחזק באותן שני כרעיים ופירש, ויראה שאלה השנים שמתחזק בהן
 לפי שהם נראים קצרים מארבעה רגליו בשעה שאינו קופץ, דומים לכרעיים שהן עד הרגל,
 כי בשעה שרוכה לקטוף מפשיט כפלי כרעיו ואז יארכו יותר מרגליו, כי טען אותן בקרקע
 ומגביה גופו על ידיהן וקופץ: לנחר בהן על הארץ, אמר ראב"ע ז"ל אין לי אח, והמתרג'
 אמר לקפצא בהון כמו מקפץ והטעם דולג, אבל למה אין לו אח והוא מלשון ויתר ממקומו,
 שטפל על הקפיצה ממקום למקום, וכראה מפשט הכתוב שנעלי ד' רגלים או שהם מעופפי,
 או הולכים ברגליהם, ובעלי שתי כרעיים, לבד שיעשו בכנפיהם, וילכו ברגליהם כמו
 הזנבים, ק פנים נ"כ ממקום למקום בארץ, בלי עזרת כנפיהם ורגליהם, אלא בכרעיהם
 שממעל לרגליהם, ולכן אמר לנחר בהן על הארץ, כי יעופו בכנפיהם, ובארץ ילכו כזנבי'
 על רגליהם, בעדות הכתוב אך את זה תאכלו מכל שרץ העוף ההולך על ארבע, למדנו גם

תרגום אשכנזי

שמיני יא

למינו ואת הפלעם למיננו
ואת הרגל למינהו ואת
החגב למינהו: וג וכל שרץ
העוף אשר לו ארבע רגלים
שקץ הוא לכם: כד ואלה
הטמאין כל הנגע בנבלתם
יטמא עד הערב: כה וכל הנשא

מנבלתם

סלעם, חרגול, אונד חגב,
נאך אללען ארטען דער
זעלבען: (כג) אללען איבריגע
קריכענדע געפליגער, דאן
בלאס פיער פיסע האט,
(ואונד קיינע שפרינגפיסע)
זאללען אייך איין גרייל זיין:
(כד) אן פאלגענדען זאללט
איהר אייך פער אונרייניגען:
נעמליך ווער דאן און דאס
בעריהרט זאלל ביו אבענד
אונריין זיין: (כה) אונד ווער
פאן

רש"י

תרגום אונקלוס

לזניה וית רשונא לזניה וית חרגולא
לזניה וית חגבא לזניה: (כג) וכל
ריחשא דעופא די ליה ארבע ריגלין
שקצא הוא לכון: (כד) ואלין
תסתאבון כל דיקרב בנבלתהון יהי
מסאב עד רמשא: (כה) וכל דיטול

מנבלתהון

ביניהם: (כג) וכל שרץ העוף וגומר • בא
ולמד שאם יש לו חמש טהור: (כד) ולא לה •
העתידין לומר לזניה בענין טמאן כלומר
בנזיות יש טומאה: (כה) וכל הכושא
מנבלתם • כל מקום שנאמר טומאת עש
חמורה מטומא נגע שהיא טמאה כגון
נגדים

באור

הטהורים מהלכי רגלים הם, ונוסף בטהורים הקפך שעושים בכרעיהם, ויש ללמד לזה לשון
רש"י ז"ל שהכאט על זה: (כב) אה אלה טהם, בעלי השמות המכוין לפניהם: אה הארבה,
לא נעתיקו ללשון לעז, לפי שאין בידנו לתרגום: (כג) וכל שרץ העוף, כבר נאמר זה
למעלה, פי' רמב"ן ז"ל לפי הפשט כאומר כל שרץ העוף אשר לו ארבע רגלים לבד, ואין לו
כרעים הנזכרים שקן הוא לכם, ורש"י ז"ל כתב בא ולמד שאם יש לו חמש טהור, והוא מדרש
חכמים בת"כ, ואם כן לא אסרה תורה מחוסרי כרעים, כי אם בעלי ארבע רגלים, אבל
בעלי חמש שנשף מותרין, וראב"ע ז"ל אמר יתכן שיש שרץ שיש לו ד' רגלים, ולא ילך בהן רק יעוף
לבדו, פי' דבריו ממה שאמר הולך על ארבע, הייתי מתיר בעל ארבע שאינו הולך רק מעופף,
הנזכר לומר עוד אשר לו ד' רגלים סתם שאפילו אינו הולך שקן הוא, אבל אין הדעת סובלת
שבעל ד' רגלים לא ילך: (כד) ולא לה חטמא, פרשנו למעלה (פסוק ט'), והוא מבנין
החפעל, ודגש הטי"ת על חסרון תי"ו הבנין, כלומר כשתגעו בהן, אתם מטמאין עצמיכם,
ותבטרו להטהר קודם שתגעו אל הקדש או לבוא למקדש: ולא לה, פי' רש"י ז"ל העתידין
לומר לטהר תמאין, וכן פי' רש"י ז"ל ולא לה תמאין אם תגעו בנבלתם ומפרש והולך
בהמות טמאות, והוא דרך אמת, ודברי ראב"ע ז"ל זרים שאמר ולא לה תמאין לכל שרץ העוף
בעל ד' רגלים, ואת אלה תשקטו מן העוף (כלומר העופות הטמאים) ודעת אחרים שפי' זה
לכל הבהמה וכל הולך על כפיו, ולפי דעתי שזאת אלה על כל הנזכרים למעלה, ומלבד
שדבריו סותרים קבלת אבותינו, אין הכתוב משמע כן, שהרי בשרצים ועופות טמאים מדבר,
אמר וכל הנגע בנבלתם יטמא וגו', אבל ולא לה תמאין כך משמע האמורין למעלה
אעפ"י שאסרתי אותם באכילה, בעתם אינן מטמאים בנגע ובמאס, ואת אלה שאסרוט בענין

מלבד

שמיני יא

תרגום אשכנזי צב

מִנְבִלְתֶם יִכְבֵּם בְּגִדֵי וְטָמְאָה
עַד-הָעֶרֶב: כִּי לִכְלֵל-הַבְּהֵמָה
אֲשֶׁר הוּא מִפְּרִסְתָּ פִרְסָה
וְשָׁמַע יֵאִנְנָה שְׁמֵעָה וְגִרָה
אֵינְנָה מַעֲלָה טָמְאִים הֵם לָכֶם
בְּרֵהֲנִיגַע בָּהֶם יִטְמָא: כִּי וְכָלֵי
הוֹלֵךְ עַל-בִּפְיֹו בְּכָל-הַחַיָּה
הַהֹלֶכֶת

פֶּאן איהרעם אאזע טראַגט,
מוס זיינע קליידער וואָשען
אונד ביו אַבענד אונרין זיין:
(כו) איבערהויפט, אַללע
פֿיערפֿיסגע טרזירע, דיִא
געטהיילטע אַבער ניקט דורך
געשפּאַלטנע קלייען האַכען,
אַדער ניקט ווידערקויענד
זינד, ריזע וואָללען אייד און
ריין זיין: ווער זיא (נאָך
איהרעם טאַדע) בעריהרט
וואָלל אונרין זיין: (כו) וואָ
אונטער פֿיערפֿיסגען טהירען
אויף

תרגום אונקלוס

רש"י

מִנְבִלְתֶהוּן יִצְבַּע לְבוּשׁוֹהֵי יוֹהֵי מִסָּאב
עַד רְמֵשָׂא: (כו) לְכָל בְּעִירָא דִּי הִיא
סְדִיקָא פְּרִסְתָּא וְטַלְפִין לִיתְהָא
מִטְלַפָּא וּפְשָׂרָא לִיתְהָא סָסְקָא
מִסָּאבִין אֲנִין לְכוּן כָּל דִּי יִקְרַב בְּהוּן יְהִי מִסָּאב: (כו) וְכָלֵי
בְּכָל חַיָּתָא

בגדים: (כו) מפרסת פרסה ושסע איננה
זוסעת. כגון גמל שפרסתו סדוקה למעלה
אבל למטה היא מחוברת כאן למדך שנבלת
בהמה טמאה מטמאה ובענין שבסוף הפרש
פרש על בהמה טהורה: (כו) על כפיו
בגדים: (כו) וְכָלֵי בְּכָל חַיָּתָא עַל יְרֵחֵי
דמחלכא

באור

מלבד שאסרתים באכילה בראש הענין גם תעמאו בנבלתם, גם לכל הבהמה אין לו טעם רק
כפי הפי' המקובל, כי שם על ולא לה תעמאו ופי' לכל הבהמה וכל הולך על כפיו, אבל אם
ולא לה על האמורין למעלה, הי' לו טעם וכל הבהמה: כל הנגע, כאן פי' מה משפט נוגע
בנבלה, שיטמא עד הערב, לא עוכש אחר, ולמדנו שהאמור למעלה ובנבלתם לא תגעו איתו
לחייבו מלקין, אלא משמעו הרובה להיות טהור, לא יגע בנבלתם, והכתוב קצר כאן בטענה
שצריך טבילה להטהר מטומאתו, ועוד יתבאר (פרשה ט"ו י"א): (כה) וכל הנשא מנבלתם,
כל מקום שנאמר טומאת משה חמורה מטומאת נגע שהיא טעונה כנוס בגדים, לשון רש"י ז"ל:
יכבם, כל לשון כנוס בכל המקרא נופל על בגדים לא על הנוף: (כו) לכל הבהמה, [א"ה]
אין שמוס הל"מ ד' בזה כמו למ"ד ולא לה תעמאו האמור למעלה, שהרי נאמר האמור טמא ס' הם
לכס, אבל הוא למ"ד הכללי שזכרתי לך פעמים רבות, שענינו כל"א (איברהייפט, כמו לכל
יתדות החצר): אשר היא מפרסת פרסה, שיש צפורן בהגלה כעין מנעל, אבל זוסעת
איננו שסע, שאינו חליק לשתים, והם הסוס והאמור והנענר"א כמו שצארו למעלה (פסוק
ג'), והש"ס ז"ל אמר אעפ"י שהיא מפרסת פרסה, אבל שסע אין סדוקה כפיס וקמור, ויפה
פי', אבל רש"י ז"ל אמר כגון גמל שפרסתו סדוקה, אבל למטה היא מחוברת, ידברנו על זה
(פסוק ד'): טמאים הם לכס, לישראל עמי טמאים לאכילה, וכן אמר אבל וכל הולך על
כפיו, למדנו מפרש שבעלי שני סימני טומאה אסורים באכילה, ולכן מנשרם לא תאכלו
האמור בראש הענין אבל בעלי סימן אחד על כל הטמאים שבענין, שהרי נאמר אבל הלואי טמא
הוא לכס, וכן בעלי ב' סימנין שנאמר גם בהן טמאים הם לכס, שוין להם בדין זה: (כו) וכל
הולך על כפיו, הם בעלי שני סימני טומאה, שאין להם צפורן כעין מנעל, אלא חלוקי
אנצעות

ההלכת על ארבע טמאים הם
לכם כל הנגע בנבלתם יטמא
עד הערב: כח והנשא את
נבלתם יכבס בגדיו וטמא עד
הערב טמאים המה לכם: ס

וזה

אויף טאפפען געהט, דיזע
זאללען אייך אונריין זיין:
ווער דאן און דאן פאן בע-
ריהרט זאלל ביו אבענד אויף
ריין זיין: (כח) ווער פאן
איהרעם אאוע טראגט, מוס
זיינע קליידער וואשען, אונד
ביס אבענד אונריין זיין: דיזע
אלוא זאללען אייך אונריין
זיין: פאלגענדעו

רש"י

תרגום אונקלוס

כגון כלב ודוב וחתול: טמאים הם לכם
למגע
עד רמישא: (כח) וריטול ית נבלתהון יצבע לבושוהי ויהי מטמא עד רמישא
מטמאביו אגון לכזן:

ודין

באור

אנבעט, הם הנקראים בכתוב הולכים על כפיהם, כי בעלי פרסה הולכין על כפרסם כעל
מנעל, ובכלל הולך על כפיו כל הבהמות והחיות שבעולם, כי מלבד שלשה שאמרנו בפסוק
שלפניו האחרים כלם הולכים על בשר כף רגלם, וכן האדם הולך על כפו כמו כל מקום אשר
תדרוך כף רגליהם (דברים כ"ח כ'), וכן אשר לא נסתה כף רגלה הגע על הארץ (שם כ"ח
כ'), ויש כפות ידים וכפות רגלים, כי מלת כף שרשו כפף, כמו מן טפף טף ונקרא פנימית
היד כף, לפי שהאדם יוכל לכפוף אותה, כמו שרמונו (פרשה ב' ז'), וכן אמר כפות זהב
שמים עשרה, לפי שהם כפופים כתבנית יד כפופה, וכן נקרא תחתית הרגל כף, לפי שיוכל
לכפוף אנבעט רגליו לגד פנים, ונעשה ככף, אבל שרץ העוף והשרץ הארץ שאין להם כף
רגל לכפוף, נקראו הולכים על רגליהם, וזה ענין ברור, ורש"י ז"ל פי' וכל הולך על כפיו,
כגון כלב ודוב וחתול, וכן פי' רש"ם ז"ל, ואינו מבין מה בין אלו לשאר ב"ח שנקראו הולכים
על כפסם, גם בברייתא דת"כ לא אמרו כן, אבל שנו כל הולך וגו' זה הקוף, כל הולך להביא
את הקופד ואת חולדת הסנאים, ואת אדני השדה ואת כלב הים, וזהו לענין טומאה, וזכרו
בריות הללו המשונים מטעמים אחרים, ואינו נריך לפשט הכתוב, סוף דבר לפרשנו כתוב דין
איסור אכילה ודין טומאה בראש הענין בבעלי סימין אחד, וכתוב עתה איסור אכילה וטומאה
בבעלי פרסה שאין שוועים ואינן מעלה גרה, ואח"כ כתוב שתיהן בהולך על כפיו שאין לו פרסה
כלל, ובסוף הענין זכיר דין טומאת כבלה בבעלי שני סימנין טהורים הטהורים לאכילה, בכל
החיה ההלכה על ארבע, לפרוש זולתנו מה טעם הוסיף לומר כן, וכל הענין מדבר בחיות
ובהמות הולכים על ארבע, אבל לפרושנו שהולך על כפיו כולל כל הבריות שאין להם פרסה,
יש להן כף רגל שכלן הולכים על כפות רגליהם, ולפי שכלל זה גם כן העוף הטהור, שיש לו
כף רגל ויוכל לכפפו והולך על כפו, הוצרך לומר שאין חסור זה אמור אלא בכל חיה ההלכה על
ארבע, לא העוף, וכן למעט האדם שהולך על כפו, וכמו"ס (פסוק ב'), וכן להוציא קצת
מין הרמש ההולך על כפו, שאינו מטמא צמותו: טמאים הם לכם, לאכרס באכילה,
כמפורש בראש הענין: בנבלתם, לפי שלא זכר עד הנה אותן שאין להם פרסה כלל, אמר
בנבלתם כשהן מתים, לא כשהן חיות: (כח) והנשא, לשון נשיאה על המתלטל ממקום
למקום ע"י דבר אחר, כמו וישחו את התבה (בראשית י"ז), רוח הקדים נשא את הארנה
(שמות י' יג), כאשר ישא האומן את היונק, וכשא המון רוחא (דניאל ב' ל"ה), וכן כאן
שמכיטה

שמיני יא

תרגום אשכנזי צג

כט וזה לכם הטמא בשרץ
השרץ על הארץ החלד
והעכבר והצב מינורו
להאנקה והכה והלטאה
והחמט והתנשמת: לא אלה
הטמאים לכם בכל השרץ בר
הנגע בהם במתם יטמא עד

(כט) פאלגענרעו זאלל אייך
אונריין ויין אונטער דעו קריק.
טהירען, דיא אויף דער ערדע
קריכען: דאז וויזערל'ן דיא
מזיו, אונד דער לויבפראש
(י"מ שילדקראטע) נאך
אללען ארטען: (ל) דער
איגעל, דער כח, אונד דיא
איידעקוע דיא בלינדשלייכע
(י"מ שנעקע) אונד דער מוילש
וואורף: (לא) דיזע זאללען
אייך אונריין ויין אונטער דען
קריכטהירען: ווער ויא נאך
זאלל

הערב
איהרעם טאדע בעריהרט,

תרגום אונקלוס

רש"י

(כט) ודין לכון דמסאב ברחשא
דרחיש על ארעא חולדא ועכברא
וצפא לזנזיה: (ל) וילא וכוחא והלטתא
והומטא ואשגותא: (לא) אליו דמסאבין
לכון בכל רחשא פל דיקרב בהון
במותהון יהי מסאב עד רמשא

למגע: (כט) וזה לכם הטמא כל טומאות
הללו אינן לחיסור אכילה אלא לטומאה ימש
להיות טמא במגען ונאסר לאכול תרומה
וקדשים וליכנס במקדש: החלד. מושט"לה
(בל"א וויזל): והצב. פיי"ט (והוא פרויט.
בל"א פראש) שדומה לגמדע: (ל) אנקה.
הרי"ז (והוא העריסא"ן בל"א איגל):
הלטאה. לי"שרדה (בל"א איידעקס). חומט.
לימכ"ה

באור

שמסיתה ממקומה, וכן אמר רש"י ז"ל והטמא מסיט ממקומו אעפ"י שלא נגע, אבל אם
טענו כבלה על כתפו, ולא נגע ולא זו ממקומו אינו טמא וכן שנינו במס' זבים, ובתרגום
ירושלמי מתורגם טמא מסיט: טמאים הם לכם, למגע ולהיסט: (כט) וזה לכם הטמא,
דרשו עליו רבותינו בת"כ שהרי בסמוך אמר אלה הטמאין לכם, לפי שפרטן בשמות, וכל
השך השורץ על הארץ טמא לאכילה, כמבואר בסוף הענין (פסוק מ"א), אבל אין טומאת
הללו לענין אכילה, אלא לטומא' ממש להיות טמא במגען ונאסר לאכול תרומה וקדשים:
השרץ על הארץ, למעט כדוגמתן שהן זים: החלד, [כתב רש"י ז"ל מושט"לה, והוא
בל"א (וויזל): והצב, פירש"י פיי"ט, וברש"י כ"י (פרויט) והיא מלה נוספת בלשון ההוא
כעין המלה בל"א (פראט, פראש), והרד"ק כת' גרייטש"ט בלע"ז, והוא הנקרא בל"א
(גראספראש), ור"א בחור פתרו (שילטפרוט), והוא (שילדקרעט): (ל) והאנקה, פירש"י
הרי"ז, והוא העריסא"ן, ובל"א (איגל): והכה, רש"י לא פתר התיבה הזאת כלל, ואחלקום
ויב' נס הם לא תרגמו אותה, וכן עשה המתרגם האשכנזי, ויש בארנו' המזרח מין (איידעקס)
נקרא בערבי (גארי"ל), והוא נודע לרוב כמו וגבורתו, כאשר כתבו עליו בעלי התולדות בל'
ערב, ואין לו שם מיוחד בלשון אחר: והלטאה, פירש"י לישרדה ובל"א (איידעקס):
והחמט, פירש"י לימכ"ה, בל"א (בלינדשלייכי): והחנשמת, טלפ"א, והוא טלפ"ע,
ובל"א (מיולוואורף): (לא) אלה, הימניין למעלה: במחם, אבל הנהמות אחר כבלתם,
ובשרצים בנותם, ושרץ מת גס הוא כבלה שכן כתוב או כבלת שרץ טמא (פרש"י ה' ב'), וכן
פתיב בענין וכל אשר יפול מנבלתם עליו, אולי לפי שהשרצים כלם שקן הם, שמה שרצים

הַעֲרֹב לֵב וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל עֲלֶיךָ
 מֵהֶם בְּמֹתֶם יִטְמָא מִכָּל-כְּלֵי-
 עֵץ אֹרֶז אֲדָמָה אֹרֶז שֶׁקֶל-
 כָּלִי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בָהֶם
 בְּיָמֵי יוֹבָא וְטִמָּא עַד-הָעֲרֹב
 וְטָהַר שְׁבִיעֵי לֵג וְכָל-כְּלֵי-חַרְשׁ

ואלל ביו אבענד אונריון ויון:
 (לג) אונד אללעו, ווארויף
 עטואן פאן איהנען נאך
 איהרעם טאדע פאללען
 ווירד, ואלל אונריון ויון:
 עו וייה האל צערנעו גע-
 ראטהע, געוואנט, פעלל אדער
 זאק, אללעו געראטהע ווא-
 מיט סאן עטואן פערריכטען
 קאן: עו מוס היין וואסער
 געטראן ווערען, אונד
 בלויבט אונריון ביו אבענד,

אשר
 הערנאך איזט עו ריון: (לג) ווען עטואן דאפאן אין
 אירדניו

תרגום אונקלוס

ר ש י

רְמָשָׁא: (לג) וְכֹל דִּי יִפֹּל עֲלוּהִי
 מִנְהוֹן בְּמֹתָהוֹן יְהִי מְסָאב טַבַּל מְאֹן
 דָּאָע אֹרֶז לְבוּשׁ אֹרֶז מְשֻׁךְ אֹרֶז שֶׁקָּא
 כָּל מְאֹן דִּי תַתְעִיבֵר עֵבִירְתָּא בְּהוֹן
 דִּי

לימ"ה (כל"א בלינדשליכט) • תכשמת •
 טלפ"א (יהוא טאפע) • (כל"א מויל ווארף) •
 (לג) במים יובא • ואף לאשר טבילתו טמא
 הוא לתרומה עד הערב ואס"כ וטהר בהערב
 השמש

במִיָּא יתעל ויהי מְסָאב עַד רְמָשָׁא וְיִהְיֶה: (לג) וְכֹל מְאֹן דְחַרְשָׁא דִּי

באור

וְכֹל מִן הַכֹּל לְטִמָּא, וְלִפִּי אֲגֻרְעִין מְכַלֵּס אֲפִשָׁר לְטַעוֹת שְׁמֵס בְּחִיָּהֶם בְּזָרִים קָרוּי כְּנֹלָה, פִּירֵשׁ
 כֹּחַן בְּמוֹתֶם, וְאִין זֶה כְּמוֹ וְכִי יָמוֹת מִן הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר הִיא לְכַס לְאֹכְלָה (פְּסוּק ל"ט), שְׁלֵבֵד
 מִתָּה, אֲבַל שְׁמוּעָה שְׁחִיעָה מִטְהַרְתָּה, אֲלֵא בְּמוֹתֶם אֲפִילוֹ שְׁחוּטִים, שְׁכִין שְׁהֵס שְׁקֵן לְאֹכְלָה,
 שׁוֹב אִין הַהֲרִיגָה מוֹעֵלֵת לְהַעֲלוֹתֶם מִטְּמוּאֹתֶם, וְלִמַּד מִטְּמוּאֹת בְּהֵמוֹת וְחַיִּים הַאֲמֹרוֹת
 לְמַעֲלָה, אֲלֵא שְׁרַבּוּתֵינוּ ז"ל סוֹמְכֵינוּ לְמוֹת בְּהֵס וְאָמַר בְּהֵס אֲעִפִּי שְׁהֵס שְׁחוּטִים:
 (לג) וְכֹל אֲשֶׁר יִפֹּל, כֹּל שִׁיחָה כִּי הִשְׁרֵן מִטְּמָא בְּכַעֲדָהּ, וְלִמַּן כְּכַתְּבוֹ הַדְּיוֹטִים הַלְלוּ
 אֲבַל הַשְׁרָטִים, וְבִאֲמַת חֹזֵר גַּם לְכַבֵּל בְּהֵמָה וְחַיָּה, שְׁאֵס נִפְלַל מִכְּבֵלָה כְּשִׁיעוֹר טוּמְאָה עַל אֲחַד
 מִן הַכֹּלִים הַאֲמֹרוֹים בְּעִינֵי מִטְּמָאִין כְּשֵׁרֵן: מְכַל, וְלֵא כֹל כְּלֵי עֵץ, וְלִמַּדוֹ חֲכָמִים אִינוֹן כְּלִים
 מִטְּמָאִין, וְאִינוֹן מִהֵן אִינֵן מִקְבְּלִים טוּמְאָה: עֵץ, וְלֵא כְּלֵי אֲבָנִים וְלֵא כְּלֵי
 אֲדָמָה מִפִּי רַשָׁ"ס ז"ל, וְכֹלֵי אֲדָמָה הֵם אֹתוֹן שְׁלֵא קָלוֹ בְּאֹר, אֲבַל כְּלֵי כְּתֵר הַקְּלִיין בְּאֵשׁ
 אֲעִפִּי שְׁלֵא יִתְבַּשֵּׁל בְּהֵן דִּינֵן כְּכֹלֵי חֶרֶס: בְּגַד, נִמַּר אֹר פְּשִׁטִּים מִשִּׁי אֹר קַנְבוֹס: אֹר עוֹר,
 שֵׁל בְּהֵמָה וְחַיָּה הַחֵן, אֲבַל עוֹר חַיָּה הִים אִינֵן מִקְבְּלֵי טוּמְאָה, מִה בְּגַד גְּדוּלוֹ בְּאֵרֵן, אֲף
 עוֹר אֲגֻדְלוֹ בְּאֵרֵן: שֶׁק, טְלִית שֵׁל כּוֹבֵת עֲזִים, מִפִּי רַשָׁ"ס ז"ל, כְּלוּמַר כֹּל הַעֲשׂוֹי מִנִּיכֵת
 עֲזִים מִקְבֵּל טוּמְאָה כְּשֶׁק, וְכֹאמַר שֶׁק לְלִמַּד שֶׁכִּרִיךְ שִׁיחָה טוּוֹי וְאֲרוֹן פִּרְעֵ לְקַבְּלִים יִלְמוּשִׁיחֹת
 שְׁאִינֵן אֲרוֹגִין, אִינֵן מִקְבְּלִים טוּמְאָה, שְׁהִרִי לְהֵן כְּאֵמֵר וְכֹל בְּגַד וְכֹל כְּלֵי עוֹר וְכֹל מַעֲשֵׂה עֲזִים
 (בְּמִדְבַר ל"א ב'), וּמַעֲשֵׂה עֲזִים לְעַמֵּת שֶׁק הַנֶּאֱמַר כֹּחַן, וְלִמַּדוֹ שְׁכֵל מַעֲשֵׂה עֲזִים מִקְבֵּל
 טוּמְאָה, וְלִפִּי שְׁנֵאמַר כֹּחַן שֶׁק סָתֵם לְמַדְנוֹ שְׁמֵס הַעֲשׂוֹי מַעֲשֵׂר חֹזֵר וּמוֹנֵכָה שֵׁל פִּירָה מִקְבֵּל
 טוּמְאָה, וְלִמַּדִּין טוּמְאָת מִת זְטוּמְאֹת שְׁרֵן כֹּל אֲחַד מִקְבְּרוֹ, זֹהִי שְׁטַת חֲכָמֵנוּ ז"ל וְהוּא הַפְּסֻט
 הַנְּרוֹר: אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בָהֶם, וְלֵא תַשְׁמִישׁ כְּסוּי, שְׁאִין עֲשִׂים בְּתוֹכֶם כְּלוֹם, מִפִּי
 רַשָׁ"ס ז"ל: בְּיָמֵי יוֹבָא, זֹהִי הַטְּבִילָה הַמְּטַהַרְתָּה מִטְּמוּאֹתָ, וְאֵס לֹא יוֹבָא בְּמִים אִינֵן יוֹבָא
 מְדִי טוּמְאָתוֹ לְעוֹלָם: וְטִמָּא עַד הָעֲרֹב, אֲעִפִּי שְׁיֹבָא בְּמִים עַדִּין טִמָּא כֹל יוֹם הַטְּבִילָה עַד
 הָעֲרֹב

שמיני יא

אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל-תּוֹכּוֹ כָּל
אֲשֶׁר בְּרִתּוֹכּוֹ יִטְמָא וְאֵתוֹ
תִּשְׁבְּרוּ: לֹד מִכֹּר־הָאֶכֶל אֲשֶׁר
יֹאכַל אֲשֶׁר יָבֹא עָרְיוֹ מִיָּם

יטמא

תרגום אשכנזי צד

איררדנעו געשיררע פֿאללען
ווירד : זאָ זאָלל אַללעז וואָז
דרין איזט , אונרײן זײן , אונד
דאָז געשיררע זעלבזט מיסט
איהר צערברעכען : (לד) פֿאָן
אַללען אַרטען שפּײזע , דיא
געגאַסען ווערדען , אונד וואָ-
ראָן וואָסער געקאַטמן איזט ,
זאָלל

תרגום אונקלוס

די יפֿל מנחזון לגנייה כל די בגנייה
יסתאב ויתיה תתברון : (לד) מכל
מיכל די מתאכל די יעלון ערוזיה
מײא יהי

רש"י

השמש : (לג) א תוכו . אין כלי חרס מטמא
אלא מאוירו : כל אשר בתוכו יטמא . הכלי
חוזר ומטמא מה שאוירו : ואותו תשבור .
למד שאין לו טהרה במקוה : (לד) מכל האוכל
אשר יאכל . מוסב על מקרא העליון כל אשר
בתוכו יטמא מכל האוכל אשר בא עליו מים
והוא בתוך כלי חרס הטמא יטמא וכן כל
חרס הטמא יטמא למדנו מכאן דברים הרבה
למדנו שאין אוכל מוכשר ומתוקן לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים פעם אחת ומשבו עליו
מים פעם אחת מקבל טומאה לעולם ואפי' כגוב . והיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר
זרעים לעומאה כמים שכן יש לדרוש המקרא
אשר

באור

אשר בואו טהרה , ורבותינו ז"ל דרשו וטמא וטהר כאחד , שהוא טהור לאחר טבילה לחולין
ולמעשה , וטמא לתרומה עד שיעריב שמשו : (לג) וכל כלי חרש , כלי עפר שקולין אותן
צאור : אל תוכו , אין כלי חרס מטמא אלא מאוירו , בין כגע בדופטו בין לא כגע , בין שכל
לאוירו, בין שכל על הטומאה , ואשר יפול דבר בהווה , וכן וכל אשר יפול עליו מהם
צמותם בין כפל שרץ עליו בין כגעו הן בשרץ : כל אשר בתוכו יטמא , פי' רש"י ז"ל הכלי
חוזר ומטמא מה שבתוכו , כלומר מה שבתוכו נטמא מן הכלי עצמו , לא מאוירו , לא הכלי
ראשון , והאוכלין שבתוכו שני לטומאה , וכמו שהכלי נעשה ראשון אעפ"י שלא כגע בטומאה ,
כן הכלי חוזר ומטמא אוכלין שבו אעפ"י שאינו כגע בהן , כגון שמוכסים האוכלין בכלי , ואין
כלים מקבלין טומאה מאויר כלי חרס , והרי האוכלין אינן כגעין בכלי חרס הטמא , אעפ"י
הם טמאים , וכן אם הכלי מלא חרדל , שהכלי אינו כגע בכלי אלא במה שסמוך לדפנות ,
זאעפ"י הכל טמא שהרי אמר כל אשר בתוכו יטמא , ואי אתה יכול לומר שכל אחד מטמא
קצרו שהרי אין כבינה בכל אחד , ועוד שאין אוכל מטמא אוכל , ועוד א"כ זה שני חס שלישי
זה שלישי לא יעשה רביעי , ומתוכו שני למדו רז"ל לתוכו ראשון שמדבר על אוירו אעפ"י שלא
כגע : ואתו תשבור , אינו יוצא מטומאתו עד שישבר שלא יהא ראוי עוד למלאכתו הראשונה ,
אבל אין לו טהרה במקוה , אעפ"י שאין טומאה דבר ממש שתבלע בחרס , כמו בלוע של איסור ,
שנאמר בו וכלי חרש אשר תבשל בו ישבר (פרשה ו' כ"א) , העידה עליו תורה שאינו יוצא מידו
דפיו לעולם , כאן גזרת הכתוב הוא , וכן פי' רא"מ ז"ל : (לד) מכל האכל , פירש הכתוב
ענין הראשון כל אשר בתוכו יטמא , שמש תאמר גם כלים ובגדים שבתוכו טמאין , אלא מכל
האוכל לא חמרת לך אלא אוכלין ומשקין , ולמדנו שאין ילד הטומאה מטמא כלים : אשר
יאכל , לאדם , פרט לאוכלי בהמה , וכרט לסרוח : אשר יבוא עליו מים יטמא , צריך
שהיה מוכשר לקבל טומאה , על ידי מים שבו עליו , אבל אם לא באו עליו מים אינו מוכשר
לקבל טומאה , ואם כבר נאמר בענין וכי יותן מים על זרע וכו' , (פסוק ל"ט) , זהו בטומאת

עג

ואלל אונרין זיין : אויד
אללעו געטרענק, דאז גע
טרונקען ווירד, זאלל אין
אללערלייא געפאם אונרין
ווערדן קאנגען: (לה) אללעו,
גארניק עטוואו פאן איהרעם
אזע פאללט, זאלל אונרין זיין:

יטמא וכל משקה אשר ישתה
כ בכל כלי יטמא: לה וכל אשר
יפל מנבלתם עליו יטמא

תנור

באקאפען

אזע פאללט, זאלל אונרין זיין:

רשי

תרגום אונקלוס

יהי מטמא וכל משקי די ישתתי בכל
מאן יהי מטמא: (לה) וכל די יפל
מנבלתהון עלוהי יהי מטמא תנור

אשר יבא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל
כלי יטמא האוכל. ועוד למדו רבותינו מכאן
שאין וכד הטומאה מטמא כלים סדך שנינו יכול
יקו כל הכלים מטמאים מאויר כלי חרס ת"ל
כל אשר בתוכו יטמא מכל האוכל אוכל מטמא

מאויר כלי חרס ואין כל הכלים מטמאין מאויר כלי חרס לפי שהשן אב הטומאה, והכלי
שנטמא ממנו וולד הטומאה, לפיכך אינו חוזר ומטמא כלים שבתוכו. ולמדנו עוד שהשן
שנפל לאויר תנור והפת בתוכו ולא נגע השן בפת התנור ראשון והפת שנייה ולא כאמר רואין
את התנור כאלו מלא טומאה ותהא הפת תחילה שאם אתה אומר כן לא כתמעשו כל
הכלים מליטמא מאויר כלי חרס שהרי טומאה עמה נגעה בהן מגבן. ולמדנו עוד על ביאת
מים שזיכה מכשרת זרעים שאם כן נפלו עליהן משנתלשו שאם אתה אומר מקבלין
הכשר במחובר אין לך שלא באו עליו מים ומוה אומר אשר יבא עליו מים ולמדנו עוד שאין אוכל
מטמא אחרים אלא אסכין יש בו כביצה שנאמר אשר יאכל אוכל האוכל בפת אחת ושיערו
חכמים

באור

נגע, אבל בנטמא מאויר כלי חרס שהוא חדוש בפני עצמו, הייתי אומר אפילו אינו מוכשר
וטמא, לכך כתוב אשר יבוא עליו מים, ומלת יבוא אינו אלא עתיד במקום עבר, שאם לא באו
עליו מים בשעה שהי' בכלי חרס, ובאו עליו אס יבא אינו טמא: וכל משקה אשר ישתה
בכל כלי, מים יין ושמן וכיוצא, שהיו בכלי חרס שנטמא גם הן טמאים מאוירו, ועשה שתי
קלוקות, לפי שהוכרך לומר אוכל אוכל אשר יבוא עליו מים, אבל משקין מוכשרין ועומדים:
בכל כלי, להוביא מי בורות שיחין ומערות שאינן מקבלים טומאה, וכמו שפירש למטה בענין,
וכן לענין כלי חרס אם כפאז על מי בור, אין המים הנכנסים באוירו טמאין בעודם מחוברים,
זהו כפי הפשט, ויש מרבותיט ז"ל שאמרו אין למשקין טומאה מן התורה כל עיקר, ודרשו
וכל משקה אשר ישתה, לענין הכשר, שהיין והשמן וכל הנקרא משקה מכשיר זרעים לטומאה
כמים, וכך פתרון המקרא אשר יבוא עליו מים או כל משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא האוכל,
ועל זה שנינו (עדיות פ"ח ד') העיד יוכי בן יועזר איש צרידה וכו' ועל משקה בית מטבחיים
דכן: משקה, שם, וחכי הייתי משקה פועל הראב"ע ז"ל: (לה) וכל אשר יפל מנבלתם
עליו יטמא, לפי פשוטו עד כאן דבר מכלי עץ שריכין תוך ועל בגדים ועל כלי חרס שלא
יטמא מגבו, ועתה ידבר על אשר כלים ממתכות שהן מטמאין מגבן, שכל אשר יכול מהן עליו
יטמא, ואינן כריכין שבירה, אלא שבילה כמו כלי עץ, אבל בת"כ דרשוהו על אבר מן המת:
תנור וכירים יחץ, שתיהן חרס מחרסי האדמה, ומטמאין מאוירן, ואין לטעות שהכתוב
גזר כן גם על תנור וכירים של מתכות, שהרי אמר יותן, ואין למתכות כתיבה, וכן אמרו
בת"כ, שאע"פ שתיבה על הריסת מחובר, וגם תנור מתכות אפשר לחברו בארץ, כולל
הכתיבה גם שבר חלקיו, וזה אינו במתכות, אבל אין דינן ככלי חרס, שריכין להיות מתלכלכין,
ואם קבועין בקרקע חיינן מקבלים טומאה, שאין טומאה במחובר ותנור וכירים חע"פ שקבועין
בקרקע, מקבלין טומאה, גזרת הכתוב הוא, ולכך חלקן משאר כלי חרס, כך נראה בעיני
לפי

תִּנּוֹר וְכִירִים יִתֵּן טַמְאִים הֵם
וְטַמְאִים יִהְיוּ לָכֶם: לוֹ אֵד מַעֲיָן
וְבוֹר

בְּאֶקְצָעֵן יִנּוֹד הָעֶרֶד מוֹם
אִיִּנְגְּעֵבְרָאֲעֵן וְעֶרְדֵּעַן, זִיא
זִינְד אֲוֹנְרִיִן: דִּיזַע אֲלֵזָא
זְאֲלֵרֵעַן אִיִּד אֲוֹנְרִיִן זִיִּן:
(ל) אֲבַעַר קוֹעֵלְלַע אֲוֹנְד

תרגום אונקלוס

רש"י

תִּנּוֹר וְכִירִים יִתְרַעֲנוּ טַמְאֵיִן אֲפִין
וְטַמְאֵיִן יִהְיוּ לָכוֹן: (ל) בְּרַם מַעֲיָן
וְבוֹר
למעלה: יתן. שאין לכלי חרס טהרה בטבילה: וטמאים יהיו לכם. שלא תאמר
מנוה

באור

לפי פשוטו, וזה בשטת רמב"ם ז"ל שאמר בפי' המשנה (כלים סוף פ"ה) שכל הכלים הנזכרים
בארץ עהרין, מלבד תנור וכירים שנאמר הכתוב, ורש"י ז"ל שפי' תנור וכירים כלים
המטלטלין הן, והן כלי חרס, ויש להן תוך ושפת את הקדרה על נקב החלל, ושניהם פיהם
למעלה, אין כונתו שאינן מתטמאין אלא בתלוש, אבל הוא נותן טעם למה מתטמאין כשהן
מחוננים, לפי שהן כלים המטלטלין ממוקם למקום, ואינו מדביקן בטיט לארץ אלא לפי שעה,
וכן ראיתי לו בשבת (דף קכ"ה ע"א) שאמרו תנור וכירים יותן, סד"א כיון דחכריה בארעא
כגופי' דארעא דמי קמ"ל, ופי' רש"י ז"ל שהייתי אומר שהן כשאר בתים וכקרקע דמי הואיל
וחצרו ולא לקבלי טומאה, קמ"ל יותן, דאע"ג דשייכא בי' לשון נתיבה, כלומר דמחונני
הוא טמא, וכל שכן מחוסר נתיבה, ולכן פי' כאן כלים המטלטלין הן, ואין זה כדברי
רא"מ ז"ל שכתב שרש"י ז"ל חולק בזה על רמב"ם ז"ל, גם רמב"ן ז"ל כתב בא' ללמד שיהיה דין
התנור והכירים שהן עשויין מטיט, ומסיקין האור מתוכן ואופין הפת בתוכן בחצורן לקרקע,
שיקבלי טומאה ואין להם טהרה במקוה כדין כלי חרס שהן הקדרות והקתניות האפופות
בכבשן שהן מטלטלין, וראב"ע ז"ל שאמר התנור ללחם לאפות, והכירים לבשל הבשר ויתנו
כי טמאים הם וזאת גורת מלך, אולי כוון למה שאמרנו שאין דינן כשאר כלים המחוננים
לקרקע, ואם אין זאת כונתו לא הבנתי טעמו, שעל כלי חרס אמר ג"כ וזאתו תשבור:
ותן, שרש"י נותן, מבנין פועל כמו לא יקם, לא שחייב להתיט, אלא שאין לו טהרה בטבילה,
ולא שיתבטל הדק לעפר, אלא כמו שקבלו חכמינו ז"ל ושני במס' כלים (פ"ה ו' ט'), ומלת
נתיבה במקרא על הריסת דברים המחוננים בארץ, כמו ונתן את הבית (פרשה י"ד מ"ה),
שיפירי חלקיו עד היסוד, ואת מגדל פכואל נתן (שופטים ח' י"ז), ונתנו הבתים (ישעי'
כ"ב ו') ודומיהן, וכן כאן דבר על המחונני בארץ שצריך שיחבטו לחלקים, גם להסיעו מיסודו
שגורר הטיט המדביקו בקרקע, וכן שנינו במס' כלים (פ"ה ז'), ורמב"ן ז"ל כתב אומר יותן
ולא אומר ישבר, ללמד שאין צריך לשברן עד שלא ימלא במכתתו חרס לחתות אש מיקוד, אלא
יהרסם ולא יבנס לעשות מלאכתם, כי ענין נתיבה הריסת בנין כמו ונתנו הבתים, ונתן
הבית, ופרשו במלת נתיבה ישר, אבל תמה אני עליו מה שפי' במלת ישבר והרי בכלי חרס
באמר וזאתו תשבור, ואם נשברו עד שאין עושים מלאכתם טהורים, וכן תנור אם חלקו עד
שאינו עושה מלאכתו הרי הוא שבירתו, אלא הוצרך לומר יותן ללמדו שידבר גם על המחונני
בארץ, וכן פי' רש"י ז"ל בשבת דנתיבה לא שייכא אלא בבנין מחונני, וכשאין מחונני
שבירה שייכא בי', וכל שכן תלושין שמתטמאין, כמו שבארנו למעלה משמו, ויוותן מלמד
שאפילו בתלוש אש אינו משבר חרסיהן, אלא מסיר הלמודין שמתחננים בהן יוצאין
מדי טומאתם, ובמחונני יוסח גם ממקום חצורו, כן כ"ל, ושיוסח גם ממקום חצירו
בקרקע, אין זה בהוראת מלת ישבר: טמאים הם, כל זמן שהן שלמים הרי הן בטומאתן
לעולם; וטמאים יהיו לכם, פי' רש"י ז"ל שלא תאמר מטה אני לניחם ת"ל
וטמאים

וְבוֹר מְקוֹה מַיִם יְהִי טוֹר וְזָר
וְנָגַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא: לוּ וְאֵרִי

אונר ציטערנע, וואָרין
וואָסער אויפֿבעהאַלטן ווירד,
זאָלל ריין בלייבען: וואָו היין
געגען דאָו אַזו בערייהרט
זאָלל אונריין זיין: (לו) פֿאַללט

יפל

פֿאַן

פֿאַללט

תרגום אונקלוס

רש"י

וְגוֹב בֵּית פְּנִישֵׁת טַיָּא יְהִי דְבִי וְדִי קָרַב
בְּנִבְלָתָהוֹן יְהִי טָסָאָב: (לו) וְאֵרִי

מזוה אכי לכותס ת"ל וטמאי יהיו לכס אס
דכה לקיימן בטומאתן ראשי: (לו) אך מעין
ובר מקוה מים. המטוברים לקרקע אין
מקבלי טומאה ועוד יש לך ללמוד יהיה טהור
הטובל בהם מטומאתו: וכגע בכבלתם יטמא

יפל

אפי' הוא בתוך מעין ובור ומוגע בטומאתם
יטמא

באור

וגמאים יהיו לכס אס רכה לקיימן בטומאתן ראשי, וכן שני בביתא דתורת כהנים:
(לו) אך מעין ובור מקוה מים, פי' רמב"ן ז"ל אין המים במקוה מקבלין טומאה בחבורם
לקרקע אס יפול בהם הטומאה, וכן אמר רש"י ז"ל לפי הפשט אין מים מוכנסים בקרקע
מקבלין טומאה, אלא כמו שפירש למעלה משקה אשר ישתה בכל כלי יטמא, ולשעת מקמת
מרביתו ז"ל שאמרו אין טומאה למסקין כל עיקר מן התור, א"כ גם בתלוש טהורין, נרין
לפרש זה הכתוב שמדבר על טהרת הטומאות במקוה, ולכן פי' רש"י ז"ל אך מעין ובור מקוה
מים המטוברים לקרקע אין מקבלין טומאה, ועוד יש לך ללמוד יהי טהור הטובל בהן מטומאתו,
ולפי שעה הנה זכר כל הכלים ואוכלין ומסקין המקבלין טומאה, זכר עתה אוכלין ומסקין
שאינן מקבלין טומאה, והן אותן המטוברים לקרקע, והו' שאמר אך מעין ובור מקוה מים
אעפ"י שנגע בהן טומאה יהיה טהור, וכן כל זרע זרע בקרקע טהור: מעין, כמו אתה בקעת
מעין ונחל (תהלים ע"ד ט"ו), נחל הוא הכנה הגדול ההולך אל הים ומעין הוא נחל הנוזל אל
הנהר, כמו המשלח מעינים בנחלים (שם ק"ד י'), ואם המעיין טהור כל שכן הנהר, [א"ה
יראה שהמים כאשר יצאו ממקורם המכוסה למקום נגלה, יקראו מעין, וכאשר ימשכו ויזלו
משם באורך יקראו נהר או נחל, והו' ענין המשלח מעינים בנחלי, שע"פ גזרתו יזלו מן המעיין
אל הנחל]: ובור, חפיר בידי אדם, כמו כי יכרה איש בור (שמות כ"א ל"ג), ומקוה מים סמוך
לבור בנגינה, כלומר בור שנקווים בו מים כי יש בור ריק אין בו מים, וכן פי' ראב"ע ז"ל,
וא"כ מקוה אינה צריכה מים טובעים, וכן דעת רבותינו ז"ל שאמרו דין תורה שמ' סאה מים
בין שובין בין אינן שובין מטהרין, ובור הכתוב כאן הוא מים שובין, וזה דעת רמב"ם ז"ל
(ה' מקוה פ"ד ח') אלא שמדברי סופרים מים שובין פסולין למקוה ולמדוה בהיקש בת"כ,
אמרו מעין מה מעין בידי מים אף מקוה בידי מים, פרט למלא בכתפו ועשה מקוה מתחלה,
אי מה מעין אין בו תפיסת יד אדם, אלא חפריהו ידי אדם, אף מקוה אין בו תפיסת יד
אדם ת"ל בור, כלומר שצרכה בידי אדם הרי שהעלה קנקנים בראש הגג לנגס וירדו גשמים
ובתמלאו עובר את הקנקנים, והמים היוכדו' מהן לבור כשרים למקוה: ונגע בנבלתם יטמא,
כבר אמר למעלה שבלת הרץ מטמא, אבל הו'כך להאמר, אעפ"י שמעין ובור טהור, אס
יש בהן אוכלין או אדם או כלים הנוגעים בשרץ מטמאין בו, ולא תאמר כל שנוגעין אינו מקבל
טומאה, והו' ששט"ב כ"ב ונגע בכבלתם יטמא, הלל אומר אפילו הם בתוך המים, שהייתי אומר
הוא"כ והארץ מעלה את הטמאים מטומאתן, והמקוה מעלה את הטמאין מטומאתן, מה הארץ
מכלת את הטמאים מלהטמא, אף המקוה יכול את הטמאים מלהטמא, ת"ל וכגע בכבלתם
יטמא, אפי' הם בתוך המים, פי' הארץ מעלה את הטמאים, אס זרע מאכל טמא בארץ וכשרה
בה וצאה מידי טומאתו, וכן מקוה מטהרת טמאי, הייתי אומר כשם שהארץ מכלת את הטמאים
מלהטמא, שהמטובר לקרקע אינו מקבל טומאה, כן המטובר למעין לא יקבל טומאה:

וכי

שמיני יא

יפל מנבלתם על כר-זרע
זרוע אשר יזרע מהור הוא :
לח וכי יתן מים על-זרע ונפל
מנבלתם

תרגום אשכנזי צו

פאן איהרעם איווע איווע
זאמען, רער צום אויוועען
בעשטימט איווע, איווע ער
ריון: (לח) איווע אבער וואסער
אן דען זאמען געבראכט
ווארדען, אונד עו פאלט
פאן

רש"י

יטמא שלא תאמר ק"ו אם מטהר את הטמאים
מטומאתם ק"ו שיכל את הטמאים מלהטמא
לכך נאמר וטגע נכבלתם יטמא: (לח) זרע
זרוע זריעה של מיני זרעונים: זרוע שם
דבר הוא כמו ויתני לנו מן הזרעונים (דניאל
א'): טהור הוא למדך הכתוב שלא הוכשר
ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבואו עליו מים: (לח) וכי יתן מים על זרע *
לאקר

תרגום אונקלוס

יפל מנבלתהון על כל בר זרע זרוע
די זרוע דבי הוא: (לח) וארי יתקבון
מיא על בר זרעא ויפל מנבלתהון

באור

(לו) וכי יפל מנבלתם, זהו דין אוכלין טהורים, כמו המים שבקרקע אינן מקבלים טומאה,
כך אוכלין המחזירין לקרקע אינן מקבלים טומאה, לכן כשנפל מנבלתם על כל זרע זרוע
אשר יזרע טהור הוא: זרע, כל תבואת השדה נקרא זרע, כמו עשב זרוע זרע (בראשית א'
י"ג), הא לבס זרע (שם מ"ז כ"ג), וכן היולדים נקראים זרע כמו ולדעך אחרך (שם י"ז),
זרע אדם זרע בהמה (ירמיהו ל"א כ"ז), ובאין שמדבר על זרע כמתי הזדמה, הדגן ופרי העץ
והירקות, הוסיף זרוע, שהן הזרעונים הנזרעים בארץ ומחזירין בה: [זרוע, שם דבר, כמו
ויתני לנו מן הזרעונים (דניאל א'), זרעונים לשון רבים, זרוע לשון יסוד, והשעור זרע זרוע,
זריעה של מיני זרעונים, (רש"י ורשב"ם): אשר יזרע, שדרכו להזרע ועושה אורח בארץ או
אשר יזרע, כמו אשר הוא זרוע עתה ועמוד בשדה, שמדך הכתובים לדבר בלשון עתיד, כמו
ואם גנב יגנב מענו (שמות כ"ב י"א), אם טרף יטרף, יביאיהו עד (שם ל"א י"ג), וכיוצא בהן:
טהור הוא, שהמחזיר לקרקע אינו מקבל טומאה, ואפילו תלוש שהוכשר לקבל טומאה
ונטמא, וחזר זרעו בארץ וכשר בה, אעפ"י שאין זרעו כלה, הצומח ממנו טהור, וכמו שזנו
בת"כ מניין לזרעים טמאין אזרען טהרו ת"ל אשר יזרע טהור, שאם תאמר גם המחזיר מקבל
טומאה, איך הנדיל הכתוב בין זרעים מוכשרים לזרעים שאינן מוכשרין, וכי יש זרעים מחזירין
בעולם שלא ירדו עליהן גשמים, אין זה אלא שהכתוב הראשון מטהר המחזירין שלא יקבלו
טומאה אעפ"י שבאו עליהן מים וודאי, והכתוב השני מכדיל בתלושין המקבלין טומאה, בין
אם הוכשרו במים ללא הוכשרו, ועכשיו ידענו שכשם שאין מחזירין מקבלין טומאה, כן אינן
מכשרין במחזיר, שאם תאמר אעפ"י שאינן טמאין במחזיר, המים היוצאים עליהן מכשרין
אותן לקבל טומאה לכשיתלשו, איך יאמר בתלושין וכי יתן מים על זרע וגו', שענינו אם
יתן יוכשר ואם לאו אינו מוכשר, ואין לך תלוש שלא הוכשר בעודו מחזיר, חוה פ"י מה שאמרו
(חולין ק"ח ע"ב) כשם שאין מקבלין טומאה אלא לכשיתלשו, כך אין מקבלין הכשר עד שיתלשו,
וכמדומה לי שדברנו מתישב מה שהוקשה שם לתוספות ז"ל, כן כ"ל בפשט מקרא זה, אבל
רש"י ז"ל פ"י למדך הכתוב שלא הוכשר ונתקן לקרות אוכל לקבל טומאה עד שיבא עליו מים,
ולפי' זה הכתוב אומר כי אחריו אמר וכי יתן מים על זרע וגו' טמא הוא לבס, מכלל שאם
לא הוכשר במים טהור, גם אכל כלי תרם כבר אמר אשר יבוא עליו מים (פסיק"ל ד), וכמו שדקדק
עליו רש"י ז"ל, אולי קצר רבינו ז"ל בלשונו וכוננו שכל למד דיני הכשר ושכ"ל להיות בתלוש וכמו
שבארנו, ורשב"ם ז"ל פ"י אשר יזרע בקרקע טהור, כל מן זרע לקרקע אינו מקבל טומאה חוה
כדברנו: (לח) וכי יתן מים על זרע, מלמד על זרע תלוש שאינו מקבל טומאה עד שיוכשר על

מִנְבִלְתָם עָלָיו טָמֵא הוּא
 לָכֵם : ס לט וְכִי יִמּוֹרֶת מִן
 הַבְּהֵמָה אֲשֶׁר־הִיא לָכֵם
 לֹא־כִלְהָ תִנְגַע בְּנִבְלָתָהּ יִטְמָא
 עַד־הָעֶרֶב : ׀ וְהֵאָכַר מִנְבִלְתָהּ
 יִכָּבֵד בְּגֵדָיו וְטָמֵא עַד־הָעֶרֶב
 וְהִנְשֵׂא אֶת־נִבְלָתָהּ יִכָּבֵד בְּגֵדָיו

פֶּאָן איהרעם אַאוע דרויף :
 זא זאלל ער איך אונריין זיין :
 (לט) ווען פֶּאָן דעם פֶּיה , דאַן
 איך צו עסען ערלויבט איוט ,
 איינעז פֶּאָן זעלכוט שטירבט :
 ווער דאַן אַאז דאַפֶּאָן בע־
 דיהרט , זאלל ביו אן דען
 אַבענד אונריין זיין : (מ) ווער
 פֶּאָן איהרעם אַאוע איסט ,
 מוס זיינע קליידער וואַשען
 אונד ביו אן דען אַבענד
 אונריין זיין : ווער פֶּאָן איהרם

אַאוע טראַגט מוס זיינע קליידער וואַשען אונד ביו אן דעם אַבענד
 אונריין
 רש"י

תרגום אונקלוס

מִנְבִלְתָהוּן עֲרוּזֵי מִסְאָב הוּא לְכוּן :
 (לט) וְאָרִי יִמּוֹת מִן בְּעִירָא דִּי הִיא
 לְכוּן לְמִיכַל דִּיקָרֵב בְּנִבְלָתָהּ יְהִי
 מִסְאָב עַד רַמְשָׂא : (מ) וְדִיכֹבֵל
 מִנְבִלְתָהּ יִצְבַּע לְבוּשׁוּהִי וְיְהִי מִסְאָב
 עַד רַמְשָׂא וְדִיטוּל יִתְנַבְּלָתָהּ יִצְבַּע
 לְבוּשׁוּהִי וְיְהִי

לאחר שנתלש שאם תאמר יש הכשר במחומר אין
 לך זרע שלא הוכשר : מים על זרע . בין מים
 בין שאר משקים בין הם על הזרע בין זרע כפל
 לתוכן הכל כדרש בת"כ : וכפל מנבלתם עליו .
 חף משנוגז מן המים שלא הקפידה תורה אלא
 להיות עליו שם אוכל ומשירד עליו הכשר
 קבלת טומאה פעם אחת טוב אינו נעקר
 הימנו : (לט) נבלתה . ולא בעצמות
 וגידים ולא בקרנים ועלפים ולא בעור :
 (מ) והנשא את נבלתה . קמורה טומאת

משא מטומאת מנג שהנשא מטמא בגדים והנוגע אין בגדיו טמאין שלא כאמר צו יכבס
 בגדיו : והאוכל מנבלתה . יכול תטמאנו אכילתו כשהוא אומר נבלת עוף טהור לא
 יאכל לטמאה בה אותה מטמאה בגדים באכילתה ואין נבלת בהמה מטמאה בגדים
 באכילתה בלא משא כגון אם תחבה לו חנירו בבית הבליעה א"כ מה ת"ל האוכל ליתן שיעור
 לכושא ולנוגע כדי אכילה והוא כזית : וטמא עד הערב . אע"פ שטבל לריך הערב שמש :

באור

ידי מים אחר שנתלש , ואילו שני הכתובים מדברים בענין אחד , הראשון כשאין מוכשרין ,
 והשני כשהוכשרו , הי' אומר וכי ויתן עליו מים , אבל לפי שהמקרא הראשון בורעיס מחובריס ,
 חזר ואמר בשני על זרע , כלומר על זרע תלוש שאינו זרוע עתה בארץ : יתן , מבנין סועל בין על
 ידי בעל הזרעים , בין שלא מדעתו , כגון ע"י אחר או שירדו עליהן גשמים , והיה אפשר לומר
 כי יבואו מים על זרע , כמו שנאמר למעלה אשר יבוא עליו מים , ולמדו רבותינו יותן כמו יתן
 בקל שהוא ברתון , אעפ"י שגם הגשמים מכשירים , צריך שירדו בתלתן או בסופן לרכוט , כמו
 שבינו (מכשירין פ"ט א') : (לט) וכי ימות מן הבהמה , אחר שפרט טומאת הטמאים לאכילה ,
 הן בעלי סימן טומאה א' , והן טמאים המפריקים פרה , והם טמאים ההולכי' על כפס , בא
 עתה ללמד דין טומאה לבעלי שתי סימני טהרה , שמתרין לאכילה ע"י שטיפה , ואז אין בהם
 טומאה , כי אין בהם המת קרוי נבלה , כמו שבארנו (פר' ה' ב'), אבל כי ימות מאיה נומי
 הבהמ' הנאכלת , או שנתנבלה בשטיפה פסולה , בשרה נבלה ומטמא' כנבלת הטמאים לאכילה :
 לכם לאבלה , שמינה מותר באכילה בשטיפה ראויה : בנבלחה , בשר הכבלה נמאס וכרוח ,
 חפה אמרו ולא בעצמות וגידין , ולא בקרנים ועלפים , ולא בעור , כי חלקי הגוף הללו הם
 לתשמישי

שמיני יא

תרגום אשכנזי צו

וּמִמָּוָה עַד-הָעֶרֶב: מֵא וְכָל-
הַשָּׁרֵץ הַשָּׂרֵץ עַל-הָאָרֶץ שֶׁקֵץ
הוּא לֹא יֵאָכֵל: מַב כֹּל הוֹלֵךְ עַל-

אונריון זיון: (מא) אללעז
קריכטחיר, דאז איוף דער
ערדע קריכט: איוט איון
גרייל ואלל נוכט גענעסן
ווערדען: (מב) וואז איוף
דעם

גהון

רש"י

תרגום אונקלוס

וְיְהִי מִסָּאב עַד רְמִשָּׂא: (מא) וְכָל
רְחִישָׂא דְרַחֲשׁ עַל אֶרְעָא שֶׁקֵצָא הוּא
לֹא יִתְאָכֵל: (מב) כֹּל דְרַמְהֵלֵךְ עַל
מַעוּהי

(מא) השרץ על הארץ: להוציא את היתושין
שנכליסיין ושנפוליין ואת הזיוין שנעדשים שהרי
לא שרצו על הארץ לא בתוך האוכל אבל משיצאו
לאויר ושרצו הרי נאסרו: לא יאכל לחיוב על
המאכיל כאוכל ואין קרוי שרץ לא דבר נמוך
קצר רגלים שאינו נראה אלא כרוחש ונד:
הולך

באור

לתשמישי האדם, כי מעצמות וקרכים וטלפים יעשו כלים ומגידין כימין לכלי שיר, והעור
יעשה למלאכה, ואין שם נבלה עליהן ולכן אין מטמאין: (מ) והאכל מנבלחה, על דרך
הפשט הכתוב מדבר באוכל כדרך האוכלים, שנוגע וטשא מה שהוא אוכל, וטמא נמוע ובמשא,
והוכרך לכך שלא תאמר אוכל טומאתו יותר טומאת ערב, ונכתב אבל בהמה טהורה,
בעבור שהאדם נזקק יטעה ויאכל ממנה שיטשטש שהיא שחטה, וה"ה לנבלות בהמות האסורות,
אלא שדבר הכתוב בהמה, וכפי מדרשו בא ליתן שיעור לנוגע ולנושא שהיא כדי אכילה והיא
כזית, ונכתב בנבלת בהמה טהורה, וה"ה לכך מפי' רמב"ן ז"ל: וטמא עד הערב, לאחר
שעבל: (מא) וכל השרץ, איסור אכילת חיות ובהמות עופות ודגים טמאים מפורשים
למעלה, לבד שרץ הארץ שהן הרוחשים וההולכים על רגליהם, שלא זכר עדיין איסור אכילתן,
שלא מנה רק שמה שרצים המטמאין בנותן, בא עתה לתת ל"ת על אכילתן, אין יוצא מן
הכלל בין שמה המטמאין, בין סביריהן שאינן מטמאין בין רוחשין בין הולכין על רגליהן,
כלם שקץ הם ואסורים באכילה: השרץ, פי' רש"י ז"ל אין קרוי שרץ אלא דבר נמוך קצר
רגלים שאינו נראה אלא כרוחש ונד. וכבר גלינו דעתנו (פסוק ד') ששרץ יאמר בכל מין על
הפחותים שבהן, וכל חיות הארץ הם על שתי מינין, קצתן מפרדים פרסה, וקצתן הולכים
על כפס, שיש להם כף רגל שיוכל להכפף, אבל השרצים הן אותן הרוחשים, הן בעלי רגלי'
דקים שאין להם כף, לא קראם הולכים על כפס, אלא בעלי רגלים כל הולך על ארבע עד
כל מרבה רגלים (פסוק מ"ב), וכן שרץ העוף אין לו כף רגל, אמרו גם בהם ההולך על ארבע
(פסוק ד'), אשר לו כרעים מועיל לרגליו (פסוק כ"א), וקצתם שיש להם כף כלולים בכלל
כל הולך על ארבע, ולא אמר כל הולך על ארבע כפות רגליו, לפי שנקצת בעלי ארבע אין
להם כף רגל, גם אין צורך להאמר, כי בבהמות הוכרך לומר כן להבדילם מבעלי פרסה,
וכל המוליכות שנענין מיושרות לפי פרושו: השרץ על הארץ, גם השורץ בים אם אין לו
סנפיר וקשקשת אסור, וכבר הזהיר על שרץ המים למעלה (פסוק י"א), ולפי שכל אשר במי'
בין טהורין בין טמאין נקרא שרץ, וכאמרו ישרו המים וגו', וכמ"ש למעלה (פסוק ד'),
לכן באן שהזהיר על כל השרצים, הוכרך להוסיף השורץ על הארץ, להוציא שרץ מים שיש לו
סנפיר וקשקשת, זהו כפי פשוטו, עוד למדו רבותינו השורץ על הארץ, להוציא השורצים
בפירות ולא יצאו לאויר טומאתין, ואינן אסורין עד שיצאו לאויר וישרו: שקץ הוא, לענין
מה הם תועבה ושקץ, לענין אכילה שלא יאכלום ישראל, ופרשתיו למעלה: (מב) כל הולך
על גהון, כל המינים המטמאין ששרצו שאסור למעלה, כלם בעלי רגלים, על כן הודיע
שמחוסרי רגלים ההולכים על גהון, כגון הכחש ותולעים הדומים לה ההולכים על בטנם כלם
שקץ הם ולשון גהון שחיה לשון שח וטפל על מעיו, ובלשון תלמוד איתתך גוצא גתין ולחיש לה'
יורה בעיני כי הכחש בצריחה ראשונה היה הנכבד שנכל חיות הארץ הולך על כפיו כנראה צפ'
בראשית

תרגום אשכנזי

שמיני יא

דעם בויכע שליכט, אָרער
אויף פֿיערן גערהט, בין
אויף יעדען פֿיל־פֿיסגע,
איברהויפט אללען קריכנרע,
דאָ נאָרע אָן דער ערדע
קריכט: וואָלט איהר ניכט
עסען, דען זייע זינד איין
גרייל: (מג) מאַכט אייערע
זעלען ניכט צום גרייל,
דורך קריכענרע טהירע

נְחֹזִן וְכָל י הוֹלֵךְ עַל-אַרְבַּע עַד
כָּל-מִרְבֵּה רַגְלִים לְכָל-הַשָּׂרִץ
הַשָּׂרִץ עַל-הָאָרֶץ לֹא תֵאָכְלוּ
כִּי-שֶׁקֶץ הֵם: מִן אֶרֶץ-הַשְּׂקָצוֹן
אֶת-נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּכָל-הַשָּׂרִץ

ויו דבתי ויהי חזי המורה באומיות
השרץ

רש"י

תרגום אונקלוס

(מב) הולך על נחון. זה נפש ולשון נחון
שחיי שהולך שח וניפל על מעיו: כל הולך
להביא השלשולין ואת הדומה לדומה: הולך
על ארבע. זה עקרב: כל להביא את
החפזית אשקר"בט בלע"ז וכראה שהוא בל"א
(שקארפיאן) ואת הדומה לדומה: מרבה
רגלים. שרץ שיש לו רגלי' מראשו ועד זנבו
לכאן ולכאן וקורין לו ניכט"פיט (הוכדרט
פיסר. איין ווארט) שמו כן: (מג) אל תשקצו. באכילתן שהרי כתיב נפשותיכם ואין

מעזחי וכל המהלך על ארבע עד
כל סגיות רגליו לכל רחשא רחש
על ארעא לא תיכלנון ארי שקצא
אנזון: מן לא תשקצונו ית נפשתיכון בכל
רחשא רחש

שקצו. באכילתן שהרי כתיב נפשותיכם ואין
שקצו

באור

בראשית, וכשנתקלל כאמר לו ארור אתה מכל הבהמה ומכל חית השדה (בראשית ג' י"ד)
לפי שכלן ירדו ממעלתן, אתה ארור מהן, כי לא תפול כפי מעלתך, אלא על נחוקך תלך
שלא יהיה לך רגלים כלל, ותזוה עם הגרוע שבשרץ הארץ, כנראה מפרשה זו: [ובל הולך
על ארבע, זה עקרב: כל, להביא את החפזית ואת הדומה לדומה (ת"כ), וברש"י שבדפוס
חפזית (אשקרבוט) בלע"ז, וכראה שהוא (שקארפיאן), ובשני הכ"י שבידי חינו]: [עד כל
מרבה רגלים, זה כד"ל, שרץ שיש לו רגלים מראשו ועד זנבו לכאן ולכאן, וקורין לו ניכט
פיט, (הוכדרט פיסר [ווארט, שמו כן), וכל לרבות את הדומה והדומה לדומה (ת"כ)]:
מרבה רגלים, שם לשרץ ידוע, וכמו שאמר רז"ל בת"כ, זו כדל, ושעור המקרא כל בעל
רגלים יותר מד' אכורין גם כן עד השרץ הנקרא מרבה רגלים: לבל השרץ השרץ, גם כאן
הוסיף האורן על הארץ בעבור שרץ המים בעלי סנפיר וקשקשת, ורבותינו ז"ל דרשו להביא
תולעים שבעיקרי זתים ותאנים, אעפ"י שלא פירשו נקרא שרץ על הארץ לפי שחזובר הפרי
לעץ, וי"א להביא תולעים שחולין ענמו, [ושמום הלמ"ד לכל הוא לכלול הפרטים הנזכרים
בל"א (איברהויכט) כמ"ל]: (מג) אל תשקצו את נפשתיכם, עכשיו פירש מה שאמר
בענין לשונית של שרץ ושל טומאה, כי בשרץ המים ובעוף ובשרנים כאמר בכלן שהן שרץ,
ובבהמה וציה כאמר לשון טומאה, ותאמר איך קראם שרץ וטומאים, וכלם מעשה ידי יוצר
בראשית הן, על כן אמר אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השרץ, לא אמר בכל השרץ
השרץ על הארץ, לפי שפסוק זה כולל כל הכתוב בפרשה, על שרץ המים ושרץ העוף ושרץ
הארץ, אמר אל תשקצו את נפשותיכם, אעפ"י שהנריות הללו אינן שרץ בעצמם, בערך
נפשותיכם היקרות שרץ הם, כי משקצים את נפשותיכם, ומלת נפש בארטי (פרשה ב' א')
שנקראת נשמת האדם נפש, בעבור שהיא קשורה בגוף, ופועלת נדם האדם, שעי"כ פועל
האדם פעולותיו תחת השמש, ולפי שפעולת האדם נריכין להיות נבדק ובכשרון לשמור תורה
ומצוה

שמיני יא

תרגום אשכנזי צח

השריץ וְלֹא תִטְמְאוּ בְהוֹם
וְנִטְמַתֶּם בָּם: מִד כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם וְהִתְקַדְשֶׁתֶם וְהִיִּיתֶם
קְדוֹשִׁים כִּי קָדוֹשׁ אֲנִי וְלֹא

תטמאו

טהירע: פֿער אונרײניגט אייך
ניכט מיט דענועלכען, דען
איהר קאָנגט זעלבוט דורך
זײה אונרײנע געשעפֿע
ווערדען: (מר) איך בין דער
עוויגע אייער גאטט: איהר
מיסט אייך אַלֶּז אַזֶּה הײליג
האַלטען, זאָ ווערדעט איהר

א 10

הייליגע געשעפֿע זײן, דען איך בין דער הייליגע: איהר מיסט אייך אַלֶּז יאָ ניכט

דורך

רש"י

תרגום אונקלוס

דְרַחֲשׁ וְלֹא תִטְמְאוּ בְהוֹם וְתִטְמְאוּ
פֹה בְהוֹם: (מר) אֲרִי אָנֹכִי אֱלֹהֵיכֶם
וְתִתְקַדְּשׁוּ וְתִהְיוּ קְדוֹשִׁים אֲרִי קְדוֹשׁ
וְלֹא אָנֹכִי

שיקן כפס צמגע וכן אל תטמא באכילתם:
וכטמתם בם * אם אתם מטמאי' בהם בארץ
אף אני מטמא אתכם בעולם הבא ובישיבת
מעלה: (מר) כי אני ה' אלהיכם * כשם
שאני קדוש שאני ה' אלהיכם כך והתקדשתם
קדשו עמכם' לזוטה והייתם קדושים לפי שאני
אקדש אתכם למעלה

באור

ומנוה להמשיך על עצמו אור חסד להיו, נכטו ישראל להשתמר מכמה דברים ומאכלות אסורו' הגורמים שקן בדם, שלא יוכל לקבל כח נשמתו כראוי, ועי' כ מתרחק מאור העליון, ואם אין אנו יודעים סוד הטומאה הפנימית הזאת, כמו שאין אנו יודעין טעם טומאות הגוף הניגע בהן, ועל הסוד הזה אמר אל תשקצו את נפשתיכם, שהשרצים גורמים שקן בדם שבו חבור נפש האדם ובשרו, ובתב ראב"ע ז"ל ואל תשקצו להיות מגושית ומטופפת, ולא תטמאו בהם, ידוע כי הגוף הנאכל ישוב בגוף האוכל: ולא תטמאו בהם, אם תאכלם, לא שמוהיר על הנגיעה, וכן אמר רש"י ז"ל אל תשקצו באכילתן, שהרי כתיב נפשתיכם, ואין שקץ נפש צמגע, וכן א תטמאו באכילתן, וירא' שהדבר כמו שאמרנו שהוא ל"ת על חיה וצמח' שאינן נאכלות שנת' צהן טומאה, כמו בגמול שאמר טמא הוא לכם (פסוק ד'), וכן בצמחיו בעלי סימן אחד, ובמינים מפרסי פרה האסורים אמר טמאים הם לכם (פסוק טו'), ובהולך על כפיו אמר טמאים קמה לכם (פסוק טז'), ועל כלן מזהיר כאן על אכילתן ואמר ולא תטמאו בהם, וא"כ אזהרת כלם מפורשת בתורה, אלא שבבעלי סימן טומאה אחד הוסיף מנשרם לא תאכלו, ודברנו על זה למעלה (פסוק ז'): ונטמאתם בהם, אם תטמאו בהם, תדעו שתדבק טומאתם בכם לא בגשר כגונע טומאה אלא הנפש, שלא תפעל כח הנשמה בכם וכמ"ס, וזהו שאמרו דבותינו ז"ל אם תטמאו בהם, סופכם ליטמא בהם, כי קלוקל הנפש שהם גורמים יהיה סבה שתטמאו ותתרחקו מעל פני, ומלת ונטמאתם חסר אל"ף, כמו מרשית השנה (דברים י"א י"ג), ואמר ראב"ע ז"ל י"א שהן שני שרשים, כמו מדוע נטמיתו בעיניכם (איוב י"ח ג'), ושעמו כאדם שאין לו דעת, והוא כו' כחה מוסכים לפרוטו: (מר) כי אני ה' אלהיכם, אני נוהג עמכם בדרך הקדש, לא כדרך שאני נוהג עם שאר העמים, וזה כולל דברי הצרית שכתב עם הצרה' ורעי, ובארטוהו בפ' לם' בראשית: והתקדשתם, לכן צריכין אתם להתקדש ע"י הקמים והמשפטים שנויתו אתכם, עשין ונ"ת, ואם לבני נח התרתי כל נפש חיה לאכלה, אתם תבדילו בין מה שאסרתי ובין מה שהתירתי, ואם תעשו כן והייתם קדושים, מנטיח אני אתכם שתהיו קדושים, כי את רוח קדשו אתן בתוככם: כי קדוש אני, דרכי בקדש, ואתם צריכין להדמות אלי כאמרו והלכת בדרכיו, ועוד כי קדוש אני, עמי הקדושה ויש בידי לקדש אתכם

דורך קריבענדע טהירע פער-
אונרייניגען : (מה) דען איך
בין דער עוויגע , ווערלכער
איך אויז מצרים געפיהרט
האט , אום פאן איך אלו
אייער גאטט פערעהרט צו
זיין : איהר מיסט אלוץ הייליג
זיין , דען איך בין דער
הייליגע : (מו) דיזען איזט דאן
געועטץ פאן פיערפיסיגען
טהירען

תַּטְמֹאוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל־
הָאָרֶץ הָרְמִשׁ עַל־הָאָרֶץ :
מִכִּי בִּי אָנִי יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֶתְכֶם
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם קְדוֹת לָכֶם
לֵאלֹהִים וְהֵייתֶם קְדוּשִׁים כִּי
קְדוֹשׁ אָנִי : וְזאת תּוֹרַת

הבהמה

רש"י

תרגום אונקלוס

למעלה ולעולם הבא : ולא תטמאו וגומר .
לעבור עליהן בלאוין הרבה וכל לאו מלקות
וחו שאמרו בגמרא אכל פוטיתא לוקה ארבע
כמלה לוקה חמש זרעה לוק' שש : (מה) כי
אני ה' המעלה אתכם . על מנת שתקבלו
מוצתי העליתי אתכם . (דבר אחר כי אני ה'
המעל' אתכם בכלן כתיב והוצאתי וכאן כתיב
המעלה תבא דבי ר' שמעל' אלמלא לא העליתי
את

וְלֹא תִטְמְאוּ אֶת־נַפְשֵׁיכֶם בְּכָל־רְחִשָׁא
רְחִישׁ עַל־אֶרְעָא : (מה) אָרִי אָנָּה יְיָ
דְאִסִּיק יתבון מארעא דמצרים למחוי
לכון לאלהא ותהון קדישין ארי קדיש
אָנָּה : (מו) דא אורייתא דבעירא

באור

אתכם , על כן תאמינו בהבטחתי שאמרתי והייתם קדושים : ולא תטמאו , פי' רש"י ז"ל
לעבור עליהן בלאוין הרבה , וכל לאו מלקות , וזהו שאמרו בתלמוד אכל פוטיתא לוקה ד'
כמלה לוקה ה' , זרעה לוקה שש , ובכל זאת כפי פשוטו לפי שכל הענין נאמר בזרעים לשון
שקן ולא לשון טומאה , הוסיף ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השקן , שמלבד השקן גורמים
טומאת הנפש שאמר עליו וכטומאתם גם : הרמש על הארץ , מלת רמש לגנאי , שבהזכר
בהמה וסיה עם הזרעים בעלי רגלים ורוחשים , נקראים הם רמש , כמו תובא הארץ נפש סיה
למיכה בהמה ורמש וסיתו ארץ , דומה למלת שרץ שהוא גנאי רמש שאין בו יתרון רק התנועה ,
כן רמש שאין בו יתרון רק הרמישה , ומלה רמש באיין דומה למלת רמש בסמ"ך , וכלן על
ההליכה לכלות כמו תרמסנו רגל (ישעי' כ"ו) , ורמש וטרף ואין מניל (מיכה ה' ח') ,
רמש חזרי (שם א' י"ב) , וירמסו העם (מ"ב ז' י"ז) , כלומר שנמקוס שדורסים מכלים
ומשחיתים : (מה) כי אני ה' , שמה תאמרו למה אותנו זיה ה' המקיס האלה , ולא זיה כן לכל
גוי , על כן אמר אתם סייבים לעבדני בתורותי ובמוצתי , כי העליתי אתכם מארץ מצרים ,
שמעתי ועקתכם והוצאתי אתכם מכור הברזל באותות ובמופתים , ואז קניתי אתכם לעבדים
שתשמרו תורותי הנפלאות , שעל מנת כן הוצאתי אתכם להיות לכם לאלהים , ולפי שהיתה
ההעלאה הזאת להיות לכם לאלהים , להשרות שכינתי בתוכם , ולשפוך את רוחי עלכם ,
כדרך שהיינה נפשותיכם מנוכחות מאוד , ולכן תקדשו מכל הדברים הגורמים שקון וטומאה
בנפש , גם רש"י ז"ל פי' על מנת שתקבלו מוצתי העליתי אתכם : והייתם קדושים , לכן אני
מניח אתכם שיהיו קדושים , פרושים מכל שקון וטומאה , כי קדוש אני , פרוש מכל חסרון ,
ואתם כפי כחכם תלכו בדרכי , והתקדשתם והייתם קדושים וגו' , גם שיהיו כדאי שיטבחו
בניכם המלך הקדוש , הראשון הודעה והבטחה , והשני מטה וגזרה : (מו) זאת תורת
הבהמה , וסיה בכלל בהמה כמפורש בראש הענין : והעוף , כל עוף ככף גם שרץ העוף
הכולך

שמיני יא

הַבְּהֵמָה וְהָעוֹף וְכָל נֶפֶשׁ הַחַיָּה
הָרֹמֵשׁ בַּמַּיִם וְלִכְלֵ-נֶפֶשׁ
הַשָּׂרֵצֹת עַל-הָאָרֶץ: (מ) לְהַבְדִּיל
בֵּין הַטָּמֵא וּבֵין הַטָּהוֹר וּבֵין
הַחַיָּה הַנְּאֻכֶּלֶת וּבֵין הַחַיָּה אֲשֶׁר
לֹא תֵאָכֵל: פ

תרגום אשכנזי צט

טהירען, אונד געפליגער,
פֿאַן אַללעם לעבענדיגען, דאָז
וּדְ הַיָּם וּוְאִסְעַר רַעַגַט: זָא
וּוּיָא פֿאַן אַללעם בעזעעלמען,
דאָז אויף דער ערדע קריכט:
(מ) וּוְאִרְנָאךְ צו אונטערשיי-
דען הַיּוֹט, צווישען דעם
רײַנען אונד דעם אונרײַנען,
אונד צווישען דעם לעבענדיגן
וועזען, דאָז צו עסען ערלויבט,
אונד דעם לעבענדיגן וועזען,
דאָז צו עסען פֿערבאָטען איזט:
דער

תרגום אונקלוס

דְּכַעֲרָא דְּדַעוּפָא וְכָל נֶפֶשׂא חַיָּתָא
דְּרַחֲשָׂא בְּמַיָּא וְלִכְלֵל נֶפֶשׂא דְּרַחֲשָׂא
עַל אַרְעָא: (מ) לְאִפְרָשָׂא בֵּין מַסְאָכָא
וּבֵין דְּרַבִּיָּא וּבֵין חַיָּתָא דְּמַתְאָכֵלָא וּבֵין
וּבֵין חַיָּתָא דִּי לֹא מַתְאָכֵלָא:
וּמְלִיךְ

רש"י

את ישראל מוכרים אלא בשביל שאין מטמאין
בשרנים כשאר אומות דייס ומעלותא היא
גבייהו זהו לשון מעלה: (מ) להבדיל - לא
בלבד השונה אלא שתהא יודע ומכיר ובקי בהן:
בין הטמא ובין הטהור - כדרך לומר בין
חמור לפרה והלא כבר מפורשים הם אלא בין
טמאה לך לטהורה לך בין נשחט חטיו של קנה
לנשחט רובו: ובין הסיה הנאכלת - כדרך
לומר

באור

הכולך על ארבע: נפש החיה, דגים וציות הים, כי על ישראל המים שרץ נפש חיה, פירש
ויברא אלהים את התנינים הגדולים ואת כל נפש הסיה הרומשת אשר שרצו המים למיניהם
(בראשית א' כ"א): ולכל נפש השרצת על הארץ, הפסיק בבריות המים בין בהמה ועוף
ובין שרץ הארץ, ומצר בנגינה בהמה ועוף עם בריות שבמים, לפי שמדך אותן שיש בהן מינין
מותרין ומינין אסורין, שהן בהמה ועוף וציות הים, והפרידה מהן נפש השרצת על הארץ, שאין
גם אחד במיני השרצים המותר לאכילה: (מ) להבדיל בין הטמא ובין הטהור, נגד בהמה
ועוף ונפש הסיה שבמים, לפי שמקצתן טהורין בסמיניהן המפורשים בפרשה, ומקצתן בעלי
סימני טומאה טמאין לאכילה, זאת התורה היא מורה דרך להבדיל ביניהן: ובין החיה
הנאכלת, נגד ולכל נפש השרצת על הארץ, שהן הציות אשר לא תאכל מיניהן גם אחת,
וצריכין להבדל מן הציות הנאכלות, שיש מינין טהורין לאכיל', כי השרצו' גם הם בכלל הציות,
שהרי אמר תובא הארץ בנפש חיה למינה, ומפרש בהמה ורמש וציות ארץ (שם ס"ד ד'), שכלם
בכלל נפש חיה, כך נראה בעיני כפי פשוטו של מקרא - וראב"ז ע"ל אמר להבדיל בין הטמא בעוף
ובשרץ המים, ובין הסיה הנאכלת ע"פ התורה אשר לא תאכל ע"פ התורה, ולא ידעתי למה
הפרידן, ובכללן יש להדיל בסמיניהן, ומצ"ז ע"ל חושב כי בין הטהור ובין הטמא שהבדיל בכל
המוכרים בין הטמאים לטהורים לענין הטומאה, ולענין אכילה נבדיל בין הסיה הנאכלת -
כלומר נפש הסיה הנאכלת על פי התורה במים ועל הארץ, ובין הסיה אשר לא תאכל, ולשון
בין הטמא לטהור לא יתכן, שכלן טהורים בחייהן, גם רבותינו ז"ל בדרשתם אמרו בין הטהור
לטמא, כדרך לומר בין חמור לפרה, והלא כבר מפורשים הם, אלא בין טמאה לך לטהור' לך בין
נשחט רובו של קנה לנשחט חטיו, ובין הסיה הנאכלת, כדרך לומר בין בני לערוד והלא מפורשים
הן, אלא בין שגולד בה סימני טרפה כשרה, לטולד בה סימני טרפה פסולה, פירש גם הם טהור
וטמא לענין אכילה: